

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

25e jaargang nr. 2

15 maart 1996

Stichter: Gaston Hebbelynck †

Voorzitter: Hugo Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester: André Verbeke

Secretariaat: Maisstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst: Mevr. Angèle Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent

Redactie-Adres: Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie: Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening: 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld: 400 fr. per jaar. Steunende leden: 600 fr. per jaar. Beschermleden:
1000 fr. per jaar. Buitenland: 200 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- In Memoriam Robert Van Geluwe.	50
- Hertog Filips de Goede liet het Gentse Prinsenhof rijkelijk opsmukken. Deel I: vóór de "Slag van Gavere 1453".	51
- Inventaire Archéologique: De Scheidsrechterlijke Uitspraak van 1178.	61
- Daniël, Joseph, Benoît Mareska.	62
- De Stam Audenaerde.	74
- Een "Confrerie van de Jonckheyt" in de Waterwijk.	83
- Oplossing Puzzel 1995.	86
- Gentse Memoriedagen: 16-17-18 februari.	89
- Gensche Woorde en Uitdrökkijnge. Deel XXVIII.	92
- Oudheidkundige Kroniek: Hoe Ledeberg vergeten werd bij de verdeeling van het land in gemeenten ten jare 1796.	95
- Bibliografie.	97
- Vraag en Antwoord.	101
- Lezers schrijven ons.	102
- Dit bestaat niet meer	103
- Gênsche Prâot.	104

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten: in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg: elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen); Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse: Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent.

IN MEMORIAM ROBERT VAN GELUWE

Meer dan ons lief is moeten wij hier opnieuw een "In Memoriam" publiceren.

Deze keer is het onze goede vriend Robert Van Geluwe die ons verlaten heeft. Zeer vroeg al was hij een van onze trouwe leden en in 1976 werd hij Secretaris van onze Kring, een functie die hij met veel plichtsbefef vervulde. Helaas, was zijn gezondheid de laatste jaren sterk achteruitgegaan, in die mate dat hij het secretariaatswerk niet meer aankon. Nochtans zullen slechts weinigen dat gemerkt hebben, want zijn taak werd in alle stilte en met grote doeltreffendheid overgenomen door zijn echtgenote Mevrouw Angèle Eggermont.

Robert Van Geluwe was een gekende figuur in Gent en velen zullen hem ontmoet hebben in het Willemsfonds waar hij meer dan een halve eeuw actief was, niet alleen als Ondervoorzitter van de Gentse Afdeling, maar vooral als Hoofdbibliothecaris van de bibliotheek van dit Fonds. Het is in deze functie dat hij vele duizenden Gentenaars geadviseerd heeft, een functie die hij steeds met het grootste enthousiasme vervuld heeft. Wij kunnen ons trouwens niet ontdoen van de indruk dat de afschaffing van de bibliotheek van het Willemsfonds medeverantwoordelijk is geweest voor de achteruitgang van zijn gezondheid; er was plotseling een grote leegte gekomen in zijn leven die hij niet heeft kunnen invullen.

Wat slechts weinigen van onze lezers zullen weten is dat Robert Van Geluwe een Technisch Ingenieur was, gespecialiseerd in de Verfkunde, maar zoals nog andere ingenieurs van zijn generatie maakte hij carrière in de Administratie. Tot aan zijn opruststelling was hij Administratieve Chef van de Stedelijke Gezondheidsdienst en velen zullen hem ook wel ontmoet hebben in zijn bureau in het Baudeloohof.

De ziekte die hem de laatste jaren veel deed afzien verplichtte hem de strijd op te geven op 86-jarige leeftijd.

Wij zullen aan Robert Van Geluwe de aangenaamste herinneringen bewaren.

HERTOG FILIPS DE GOEDE LIET HET GENTSE PRINSENHOF RIJKELIJK OPSMUKKEN (Deel I: vóór "De slag van Gavere 1453")

Tien jaar geleden schreef Martens: "Tot nog toe werd er, op enkele korte artikels na, geen grondige studie gewijd aan het voormalige Prinsenhof"¹. Hij kon toen twee akten in verband brengen met de versieringen in deze grafelijke residentie. Daar er tot heden niets onderzocht werd in dit verband, was de uitdaging dan ook zeer groot om een systematisch onderzoek naar de versieringen te doen, waarvan thans het derde deel verschijnt.

Kort na de moord op zijn vader ontving Filips de Goede in het Prinsenhof te Gent de Engelse gezant, graaf Thomas de Beauchamps, om Engeland als voorname troefkaart tegen de dauphin uit te spelen. Om louter familiale redenen werd Vlaanderen bij de Honderdjarige oorlog betrokken.

Jan van Heethuyse was tot en met 1426 als glazenier werkzaam in het Gentse Prinsenhof². Dankzij de recente vondst van middeleeuwse glasraamfragmenten in het Gentse dominikanerklooster, hebben we een duidelijk beeld van de glaskunst omstreeks 1400 te Gent. Typisch voor deze hooggotische glaskunst is dat de personages eerder beperkt blijven van afmetingen. Hun haren en gewaden tonen een vloeiend beweeglijk lijnenspel, dat opgebouwd is met dikke strepen en dunne lijnen, die op een gracieuze manier het gewicht en de soepelheid van de stof suggereren. De gezichten tonen een uitdrukingskracht, die geaccentueerd wordt door de houdingen. De figuren staan voor een vlakke achtergrond voorzien van repetevieve motieven zoals drolerieën. Het geheel is meestal omkaderd door architecturale motieven, bekroond met baldakijnen en afgebied met een kleurig netwerk van motieven. Naast grisaille schildering treffen we tevens zilvergeel aan³.

In 1426 werkte onze glazenier in het Hof ten Walle samen met een andere Gentse glaskunstenaar: Jan Scalloet⁴. Deze laatste vervaardigde o.m. een historische glasvenster voor het oratorium van Filips de Goede. Jan Scalloet was destijds in leer geweest bij Jan van Heethuyse⁵. Opvallend is dat Jan Scalloet pas opnieuw werkzaam was in het Prinsenhof in 1444-1445⁶. Het was eigenlijk Martin Beyaert die Jan van Heethuyse opvolgde. Vanaf 1432 was hij werkzaam als glazenier in de Sersanderwal.

Martens (o.c.) vermeldt dat Willem De Ritsere, alias Van Lombeke, tussen 1424 en 1429 betaald werd voor het schilderen van gouden letters en wapenschilden van Bourgondië en Vlaanderen in het Prinsenhof. Deze auteur beklagt er zich over dat noch V. Van der Haeghen, noch G. Hulin de Loo melding gaf van het archieffonds waar zich dit opdrachtdocument bevond. Wij vonden dit document terug in het Algemeen Rijksarchief te Brussel⁷. Het

gaat hier om een zeer grote opdracht waarbij de vergulde wapenschilden van Bourgondië en van Vlaanderen, alsook letters en wapenspreuken op de muren moesten aangebracht worden o.a. in de nieuwe gebouwen. In de kapel moest een grote tronende Madonna in een wit kleed met een azur blauwe mantel en de kroon in bladgoud geschilderd worden⁸.

In 1429 was Willem de Ritsere opnieuw werkzaam in het nieuwe huis en de galerij in het Hof ten Walle⁹. Deze grote galerij bestaande uit twee verdiepingen verbond dit nieuw gebouw, het vrouwenverblijf, dat zich wellicht in de noord-oosthoek van het domein bevond. Kort daarvoor was er een brand uitgebroken in het Prinsenhof en mogelijks deed men daarom een beroep op Arent Eebins, zoon van de bekende Gentse beeldhouwer Jan¹⁰.

Ter gelegenheid van het huwelijk tussen Filips de Goede en Isabella van Portugal werd de stad rijkelijk opgesmukt. De stad schonk het bruidspaar, dat op St.-Antoniusdag, 22 augustus 1430, "heerlijk ontfaenghen" werd, een "set-tynghe van hondert vijftig nobelen van VIII sch. elc stick". Terug werd beroep gedaan op kunstenaars voor het vervaardigen van "tooghden" en versieringen. Willem de Ritsere en Jan Martins moesten voor deze gelegenheid 400 schilden met het stadswapen vervaardigen¹¹ om in de straten te hangen en negen grote schilden voor o.m. aan de stadspoorten, waar dit echtpaar voorbij kwam.

Reeds hebben we uitvoerig, zowel de diplomatieke als artistieke activiteiten van Jan van Eyck besproken, die betrekking hebben op de onderhandelingen in het Prinsenhof te Gent in 1431 tussen Filips de Goede en de koningen van Frankrijk en Engeland, alsook de relatie tussen de schilder en de diplomaat Joos Vyt¹². Niet alleen werden er aan het Prinsenhof verfraaiingswerken uitgevoerd¹³, maar ook aan het Posteernehof werden er herstellingen gedaan¹⁴.

De paus die een kruistocht wilde inrichten, liet zich vertegenwoordigen door kardinaal Albergati, die niet in het Prinsenhof verbleef, maar in het karthuiszerklooster van Rooigem, waar tevens de familie Vyt hun epitafium hadden. Mogelijks kan de opdracht van Filips de Goede aan de schrijver Bertrand de la Brouquière, die in februari 1432 Gent verliet en zich begaf naar Italië, hiermee in verband staan¹⁵.

De geboorte op 23 (24) april en de doop op 6 mei 1432 van Joos, oudste zoon van Filips de Goede en Isabella van Portugal, in de St.-Janskerk te Gent zal in de Arteveldestad wel aanleiding gegeven hebben tot grootse feesten. Dezelfde dag werd tevens de Vytkapel met het beroemde Lam Godsretabel ingewijd. De hertog moet zeer tevreden geweest zijn want "Den XXVIJ januari 1432 (n.s. 1433) gaf hertoghe Philips de LIII neerynghen (van Gent) schoone privilegien; ten zelven daghe van ghelijcken 't ambacht van de weverie"¹⁶.

Hetzelfde jaar werd de Gentse glazenier Martin Beyaert belast met verschillende opdrachten in het Hof ten Walle. Hij moest een venster herstellen in de kamer van Isabella van Portugal, daarnaast moest hij instaan voor het vervaardigen van een lantaarn voor de kanselarij¹⁷. Kort daarna leverde Beyaert glas

en herstelde hij talrijke vensters in het Prinsenhof¹⁸.

Tussen 1432 en 1442 hebben we geen documenten teruggevonden met betrekking tot de versiering in het Gentse Prinsenhof. Wellicht is de reden te zoeken in de verstandhouding tussen de hertog en de Gentenaars. Aan de basis hiervan lag de mogelijke gevolgen van de vorstelijke muntherschikking in 1432. De mislukte veldtocht te Kales (Calais) (1436-1438) tegen de Engelsen door het terugtrekken van de Gentse militie, waarna de hertog nog aan de stad toegevingen moest doen. Het tijdelijk overbrengen in 1439 van de Raad van Vlaanderen van Gent naar Kortrijk. We bemerken wel dat in die periode bestellingen gedaan werden door leden van het hof aan Gentse kunstenaars. Zo bestelde Willem de Busoen, lijfschenker van Filips de Goede (?)¹⁹ in 1434 aan de Gentse schilder Saladijn de Stoevere een retabel voor de kapel van het recollettenklooster²⁰, dat nabij het Posteernehof lag.

Dit wil echter niet zeggen dat de hertog aan Gentse kunstenaars geen opdrachten meer gaf. In 1439 betaalde Filips de Goede de som aan Jan van Eyck terug, die deze aan de Gentse miniaturist Jan Creve had voorgeschoten. Creve had voor de hertog een gebedenboek verlucht met 272 grote letters in goud en 1200 kleine. Jan Creve, zoon van Joos, had in 1427 de Arteveldestad verlaten om zich in Brugge te vestigen²¹.

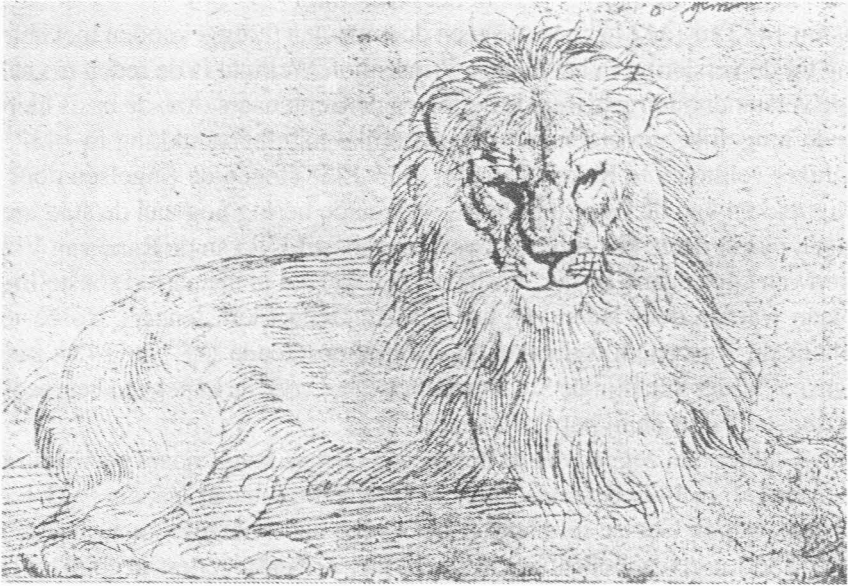
In de jaren '40 zien we door de verzoening van de stad met de hertog, dat opnieuw talrijke opsmukken gebeurden in het Hof ten Walle. We mogen hierbij de talrijke staatsbezoeken van de vorst aan Gent koppelen. Naast een Blijde Intrede, waarbij de vorst vergezeld was van kanselier Rolin en de Prinsbischop van Luik, vermelden we het bezoek met de uit Engeland vrijgekochte hertog van Orleans, het groot landjuweel van de St.-Jorisgilde en het zevende kapittel van de Orde van het Gulden Vlies in 1445; met bijhorende festiviteiten, zoals tornooien²².

De prestigieuze verzoening gebeurde met het bouwen van een leeuwenhok in 1439-1440 in het Prinsenhof. Weldra werd de dierentuin vergroot met beren en luipaarden. Deze attracties vormden een apart spektakel, waarvoor men van heinde en ver kwam om een glimp te mogen opvangen van deze dierentuin²³. In 1517 stond dan ook de kardinaal van Aragon vol bewondering voor de mannetjesleeuw in de leeuwekooi en Albrecht Dürer vereeuwigde er zelfs één in 1521.

Deze dieren werden tijdens tornooien de arena in gestuurd. In 1497 kampte een beer tegen een volbloed stier.

In 1443 leverde de beeldhouwer Cornelis Boone houtsnijwerk voor de bekleding van de kamers van het Hof ten Walle. Hij vermaakte de twee grote ramen in de kamer van Isabella van Portugal. Hij sculpteerde de deviezen van de hertog en de hertogin waarschijnlijk voor lambrisering²⁴.

Tussen 1442 en 1446 was Martin Beyaert opnieuw belast met talrijke opdrachten in het Gentse Prinsenhof. Tussen 1 juni 1442 en Pasen 1443 leverde en her-

A. Dürer, De Gentse leeuw (1521). Wenen, Graphische Sammlung, Albertina.

stelde hij verschillende vensters, zoals deze in de raadskamer en in de rekenkamer²⁵. Kort daarna tussen 1 mei 1443 en 30 april 1444 herstelde hij het glasraam in de kamer van de hertog, in de kamers voor verschillende notabelen²⁶ en in andere lokalen van het paleis²⁷. Naast het herstellen van glasramen deed hij in 1445-1446 beroep op de schilder Nabur Martins voor de figuratie van vensters in de grote toren. Het betrof heraldische motieven en figuren van heiligen²⁸: St.-André (patroonsheilige van het Bourgondische huis) en St.-Philippe. Wellicht deed men een beroep op Martins, daar een schilder meer bedreven was in het vervaardigen van dergelijke voorstellingen. Marcus van Vaernewijk beschreef in de 16de eeuw deze "glasen toren", daar het dak geheel van glas was, als een unicum voor die tijd. Nabur Martins voerde tevens decoratiewerken uit in deze toren en aan de bedakingen van de kleinere torens van het nieuwe gebouw.

Nabur Martins had reeds het jaar voordien schilderijen in het Prinsenhof aangebracht²⁹.

In dezelfde periode (1444-1445) brachten Nicolaas van der Meersch en Willem de Ritsere in twee kamers, in de badinrichtingen, in de stove, op de wanden, de schoorsteenmantel en het plafond van de rustkamer van de hertog met de aanpalende gang en de schoorsteenmantel van de slaapkamer, alsook de overwelling van de loopgang naar de rustkamer rijkelijke muurschilderingen aan met de deviezen van de hertog en de hertogin³⁰. Ook de beeldhouwer Daneel Lodewijcx sculpteerde in hout motieven voor vensterramen (Franse lelie, deviezen) engeltjes, slangen en andere voorstellingen o.m. voor de kapel.

In 1445-1446 beeldhouwde hij het wapenschild van de hertog voor de hoofdingang van het Prinsenhof³¹.

Mogelijks werd door elke nieuwe graaf van Vlaanderen (hertog van Bourgondië) de deviezen en de wapenschilden herschilderd. Daarbij moest het decoratief motief van het heraldisch leeuwje ten tijde van de Bourgondische hertogen wijken voor de lelie, dit verwees naar hun familiale band met het Frans vorstenhuis.

We hebben dit reeds bemerkt bij Jan zonder Vrees waar Rogier van der Wostinen de heraldische motieven en kenspreuken schilderde in het Gentse Prinsenhof³². Nog in dezelfde periode (1445-1446) was de metser en steenkapper Lieven Eebins werkzaam voor het Hof ten Walle³³.

Het Posteernehof: gedwongen verblijf van Michèle de France en Jacoba van Beieren

Het Posteernehof bestond eigenlijk uit verschillende herenverblijven. De gedwongen verblijfplaats van Michèle de France, prinses van Frankrijk en eerste vrouw van Filips de Goede, stond buiten de stadswal en was met een stenen gang verbonden met het hof. De gang die over de gracht liep noemde men "le grant allée, par où on va par dessus la rivière de lostel de Flandres jusques en lostel d'Artois". Dit gedeelte van het hof stond aan de Oude Houtlei en de Brandstraat en strekte zich uit tot aan de Galgenbergstraat, de Maagdenstraat en de Holstraat. Dit deel van het paleis was dus merkkelijk groter dan het hof binnen de stadsmuren. Het grootste gedeelte bestond uit tuin en kaatspel en werd nog uitgebreid door het Slagveld "van der Posterne daer neffens"³⁴. In 1422 stierf Michèle de France en boze tongen beweren wel eens dat ze vermoord werd in opdracht van de hertog ter vergelding van de moord op Jan zonder Vrees door de broer van Michèle, de dauphin van Frankrijk. Zij werd begraven in de Sint-Baafsabdij, doch het duurde tot 1435 (mogelijks met oog op de Vrede van Atrecht) alvorens deze door de Gentenaars geliefde vorstin haar mausoleum kreeg. De sarcofaag met vier pleurants, vervaardigd uit zwarte marmer uit de streek van Dinant³⁵, droeg het albasten ligbeeld van de prinses en werd gesculpeerd door de Bruggeling Gillis de Blackere. In 1442 beeldhouwde de Bruggeling Tiendeman Maes nog zes pleurants voor deze tombe. De stenen werden toen geleverd door de Gentse beeldhouwer Hugo Goethals. Toen de monniken van de St.-Baafsabdij overgebracht werden naar de St.-Janskerk, werd het graf opnieuw opgericht in de Gentse hoofdkerk. De beeldenstormers verwoestten het mausoleum, enkel een klein fragment van de grafplaat met afgeschuinde rand wordt thans nog in de crypte bewaard. Het draagt een gedeelte van het grafschrift, dat luidde: "Prions Dieu pour la defuncte très noble dame et princesse dame Michiele, fille de feu le roy Charles de France, princesse, femme et espouse de très excellent et très puissant prince Monseigneur Philippe, duc de Bourgogne, de Thirol, Brabant, Limbourg etc.,

comte de Flandres, Arthois, Hainault, Hollande, Zélande, Namur, marquis du St.-Empire, s(eigneu)r de Frise, Salins et Malines, dont le corps est icy reposant et expira de ce siècle le VIIIe jour de Juillet l'an M.CCCC. XXII".

Het Posteernehof werd daarna verwaarloosd en was waarschijnlijk praktisch onbewoond. De vuilnis, aarde en puin die men er in de kamers aantrof, moest voor het gedwongen verblijf van Jacoba van Beieren en haar moeder in 1425 opgekuist worden³⁶. Talrijke herstellingen moesten gedaan worden, niet alleen aan de binnen- en buitenmuren, maar ook aan de bevoering, o.m. in de badinrichting, in de stallen, in de kapel en in talrijke andere plaatsen. Men deed hiervoor een beroep op Jan, Jacob en Hendrik, de kleinkinderen van de bekende metser-beeldhouwer Jan Eebins³⁷; Jan Dhane, mogelijks een familielid van de belangrijke beeldhouwers Nikolas, Lieven en Nant D'Hane die in 1385-1386 werkzaam waren in Dijon voor Filips de Stoute³⁸; Jan en Lieven van Zombeke; Gillis Goethals, de vader van de bekende beeldhouwer Hughe³⁹; Jan van Pottersberghe en Simon van de Capelle.

Na de Hoekse en Kabeljouwse twisten raakte Jacoba van Beieren verwickeld in een strijd tegen Filips de Goede. Ze werd in 1425 te Gent gevangen gezet. Ze wist te ontsnappen doch verloor hierbij haar kostbare huisraad en bagage. Deze werd in beslag genomen door Filips de Goede, tegen wie ze vanuit Holland de strijd verder zette. Opvallend is dat ook in die periode Jan van Eyck Holland verlaat om zich in Vlaanderen te vestigen.

De geschiedkundigen zijn van mening dat Jacoba van Beieren gevangen werd gehouden in het Gentse Prinsenhof. Een eigentijds document leert ons dat Jacoba van Beieren gedwongen verbleef in het "Hotelz de Flandres et d'Artois", m.a.w. het Posteernehof⁴⁰.

Spijtig genoeg werd dit aspect nog maar weinig of niet belicht door Gentse historici. In het algemeen mogen we trouwens stellen dat er tot op heden maar weinig onderzoek gebeurd is in verband met het Gentse Prinsenhof.

NOTEN

1. M. Martens, Enkele middeleeuwse muurschilderingen te Gent - II Gegevens op basis van documenten, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, N.R., XL, 1986, blz. 64-65.
2. Ouvraige de voirée: A maistre Jehan vanden Hethuse, faiseur de voires, pour avoir fait et assiz en deux fenestres dans la chambre, deux nouvelles beroicies de voirie d'alemaignesceul fenestre en quirie, 8 piez et demy et avoir refait et restoupe de voirie plus autres fenestres qui estoient trouez dans la chambre par marchie de ce a lui fait... pour 11 s. 6 d. g. valent 6 lb. 18 s. Somme de louvrage de voirie 6 lb. 18 s.; Rijsel, Archives départementales du Nord, Serie B 4093, f. 911 (6-9-1423 e.v.)
A maistre Jehan de Heethuysse voirier pour avoir restoupe de voire plus traux qui estoient es voyrieres desdis estuves paye 18 s.; Ibidem, B 4094, f. 101v° (1-1-1424 e.v.)
A maistre Jehan le voirier pour avoir livre 49 pies de nouvel voire tout plain 3 fenestres avoir estoupe plus trois à 6 s. par la pie valent 14 lb. 14 s.

- A lui pour son sallaire d'avoir b. qu'ei esdiz ouvraiges par quatre jours entiers à 10 s. par. par jour sur ses despens valent 40 s.; Ibidem, B.4095, f.136 (1425-1426).
3. R. van Elslande, Het glasraam van Jan van Heethuyse voor de hertoglijke kapel te Ninove (1397), in: Het land van Aalst, 45ste jg., nr., blz. 212-213.
  4. Voyerie faicte et livre par l'ordon. audit Gautier par maistre Jehan de Heethuyse et maistre Jehan Sallot, voyriers demourant à Gand... Walle depius 20-5-1426/1-10-1426.
Item Jehan de Heethuyse... Fait et livré plus voyeries: 1 ronde fenestre de boyre ouvree et pointee des armes de Bourgogne et de Gand. 80 piez de voires de 6 s. piez... 24 lb.
Item audit Jehan Sallot, voyrier pour avoir fait une voyrière, ouvree et pointee de plusieurs ymages et d'autre grant ouvrage, mise en l'oratoire de la chapelle de mondit seigneur, contenant icelle voyrière 17 piez de voyre... 13 lb. 12 s. A lui pour fait et livre une estraille de fil darcal mis a l'encontre de la ditte voyiere pour la garde d'icelle content la ditte estraille 30 piez... 3 gr... font 4 lb. 10 s... deux parties... 18 lb. 2 s. par.
Item Jehan de Heethuyse... refait et réparé plusieurs vielles fenestres de voyre, qui estient toutes despercues en lestables des chevaux de mond. s... 24 s. piez.
Brussel, Algemeen Rijksarchief, Fonds Rekenskamer 27421, f.27 v°.
  5. R. van Elslande, Het altaarschilderij voor de kerk van Sint-Maria-Horebeke (1443), in: Het Land van Aalst, 43ste jg., 1991, nr. 4, blz. 355, noot 17.
  6. A Jehan Sallot tant pour avoir livre et mis esdiz fenestre saillans et en la grant fenestre croisce estans en... comme pour avoir livré et mis en plusieurs fenestres estans... de 75 pies de voirrie qui a 5 g. le pie(s)mont 18 lb. 15 s. par. Gent, Rijksuniversiteit, Handschriftenzaal, Hs. G.6049, f. 33.
  7. Ouvrages de peinture et dorure. Premiers à Guill(aume) le Ritsere, maistre pointre demourant audit lieu de Gand auquel au mois d'avril en l'an mil cccc xxiii avant Pasques fu marchandé en tache par Gautier Poulain, receveur gén(é)ral de Fl(andre), et Guy de Bouloigne maistre pointre de mondit s(eigneur) de Bour(goigne), de faire de peinture d'or et de couleur à oille sur la couverture d'escaille de la grande nouvelle maison que lors l'en faisait audit hostel de la Walle VIII escus des armes de mondit s(eigneur). Assavoir les quatre des armes de Bourg(oigne) et les aultres quatre des armes de Flandres, à ch(ac)un de la grant couverture d'icelle maison, quatre d'iceulx escus, et tout faire de fin or et couleur tel qu'il appartient, et ce pour le pris et somme de cinq livres par. monnaie de Fl(andre). Chacun escu, qui sont la somme de xl livres par. monnaie d(ic)te, pour cd ycy lesdiz xl lb.par.
A lui auquel par les dessus nommez fu pareillement marchandé en tasche de peindre le plat du plonc des heuses mises sur le comble tout au long de la ditte maison et des fenestres et retrais d'icelle maison. Savans à deux costez de couleur à oille de noir et de blanc et les branches et feuilles estans desseure ycelles heuses de la grandeur et façon sur ce à lui baillié en patron dorer à deux costez de fin or. Dont il doit avoir de chacune branche et feuille xx s.par. desquelles branches et feuilles scellui Guil(laume le Ritsere) en a faiz et livre jusques au nombre de deux cens XXIII qui montent audit pris de XX s. la pièce à la somme de Ilc XXIII lb.par.
Au devant nommé G(uillaume) le R(itser) auquel environ le mois de fév(rier) mil CCCC XXV (n.s.1426) fut marchandé par ledit recev(eur) de Fl(andre) en la piñce (?) et par l'avis de Jehan Utenhove conseill(ier) de mondit s(eigneur) et de Jaques le Latre cont(roleur) des officiers de Fl(andes), de poindre de vermeille couleur à oille le plat des heuses branches et feuilles estans et mises sur l'allée joingnant et extendant tout au long de la ditte nouvelle maison, et de l'autre costé regardant envers icelle court, poindre sur le plat desdiz heuses de noire couleur à oille, et illec faire tout au long d'un bout à l'autre en grosses l(ett)res dorées de fin or, le mot et devise de mondit s(eigneur), qui est le fu(sil) et jamais autre, et du meisme costé desdites lettres sont dorez aussi de fin or lesd(ittes) branches et feuilles des grandeur et facon d'un patron sur ce fait et à lui baillié, et ce pour le pris et somme de X6XIII groz monnaye de Fl(andre), chacune branche et feuille par IIII lesd(ittes) lettres et devise dont il en

a faiz et livrez, qui sont mises sur ycelles galérie jusques au nombre de c et x qui sont au pris dess(us)d(it) ensamble a la s(omme) de CXXXII lb. par.

Au devant nommé Gill(aume) le Ritsere   qui semblablement fu marchandé de poindre et vernissier de couleur blanche   oille une grand ymage de N(ot)re-Dame, de poindre et faire le bestuaire d'icelle ymages de bon azur et les bors d'icellui mantel ou bestuaire tout au tour ensemble la couronne estant sur le chief d'icell(e) ymaige et les cheuveux sur le chief de son enf(ant), dorer de fin or(sic) et devient icell(e) ymage estant et misse deseure l'autel estant en l'oratoire en p(sic) de la chapelle de l'ostel de le Walle audit lieu de Gand? et ce pour la somme de VI lb. par.

Montent toutes lesd. par(es), tant de plonc et saudure comme de peinture et dorure... la somme de 2.651 lb. 1 s. et 8 d. par monnaye de flandre (reeds was 2.245 lb 1 s. 8 d. betaald en 42 lb. aan Willem de Ritsere); Fonds Rekenkamer 27421, november 1424-november 1426, f° 20-20v^o.

8. G. Hulin de Loo, Notices sur deux peintres gantois du XVe siècle/ Lieven van den Bossche et Willem van Lombeke (alias de Ritsere), in: Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archeologie de Gand, 1900, nr. 1, blz. 12.
9. Certaines parties de peinture et dorure que Guillaume de Ristsere maistre... par l'ordonnance de Gautier Poulain f(ai)tes sur les tavelles et fenestres... des nouvelles maison et galerie en la court de ...Walle; rubriek 1 mei 1429-1 oktober 1429; Brussel, Algemeen Rijksarchief, Ibidem, f. 27.
10. R. van Elslande, Jan Eebins (ca. 1345-1412), metselaar, beeldhouwer, architect en landmeter, in: Ghendtsche Tydinghen, 20ste jg., 1991, blz. 150.
11. Costen ter onser Vrouwen, doe zij eerst in de poort quam: Item Willem de Ritsere, van iiii scilden vander stede wapene, die gheslegen waeren aldaer onse gheduchte Vrouwe leed. Item Janne Martins, van ix groeten scilden van der stede wapene, die gheslegghen waeren an de poerten ende elders intschelick; De Busscher, Recherches sur des peintres gantois des XIVe et XV siècles, indices primordiaux de l'emploi de la peinture   l'huile   Gand, Gent 1859, blz. 60.
12. R. van Elslande, De Bevernaar Joos Vyt, diplomaat van Filips de Goede, in: Het land van Beveren, 31ste jg., 1988, nr. 3, blz. 106-110; R. van Elslande, Het Brugs atelier van Jan van Eyck tussen 1433 en 1441, in: Brugs Ommeland, 29ste jg. 1989, nrs. 1-2-, blz. 98-102.
13. R. van Elslande, Jan Eebins (ca. 1345-1412), metselaar, beeldhouwer, architect en landmeter, in: Ghendtsche Tydinghen, 20ste jg., 1991, blz. 150.
14. F. De Potter, o.c., dl. VIII, blz. 32.
15. A. Pinchart, Archives des Arts, Sciences et Lettres. Documents inédits, 1ste reeks, 3 dl. Gent 1881, blz. 42.
16. Memorieboek der stad Gent van 't jaar 1301 tot 1737, in: Maetschappij der Vlaemsche bibliophilen, 2de serie, nr. 15, 1852, blz. 190.
17. A Martin Beyaert voirier demourant a gand pour avoir refait et rabilli  une fenestre de voire estant en la chambere de madame prince 12 s. p.
A lui pour le façon d'une lanterne de voire par marchie a lui fait en ce compris le cord s et catrols de quoy on le haulce et avale et pend. ladict e lanterne en la chanconnerie pour ce 2 lb. 8 s.; Rijsel, Archives départementales du Nord, B 4097, f. 127.
18. A Martin Beyaert voirier pour avoir fait et livré les parties de voire... une fenestre.. et y fait en figure mess. Valent 14 lb. 4 s. p.
A lui... pour avoir fait une grande fenestre... content 42 piez... 6 s. par chac(quin) valent 12 lb. 12 s. gr. ...livre un pan de voire... conten. ensemble 30 piez (= prijs per stuk) valent 20 lb. par.
...une autre petite fenestre 9 piez (= prijs) valent 2 lb. 14 s. gr. ...deux autres petites fenestres 2 piez (= prijs) valent 6 lb. 12 s. par. ...fait et livré une autre fenestre... et une petite fenestre... 30 piez (= prijs) valent 20 lb. par. ...une fenestre 10 piez (= prijs) ...sont 3 lb. par. A lui pour 4 fenestres... 20 piez... 6 lb. par. ...A lui... avoir refaites et remises en... 8 fenestres... conten. 30 piez (elk) 3 s. valent 4 lb. 10 s. p. ...une petite fenestre... 6 piez...

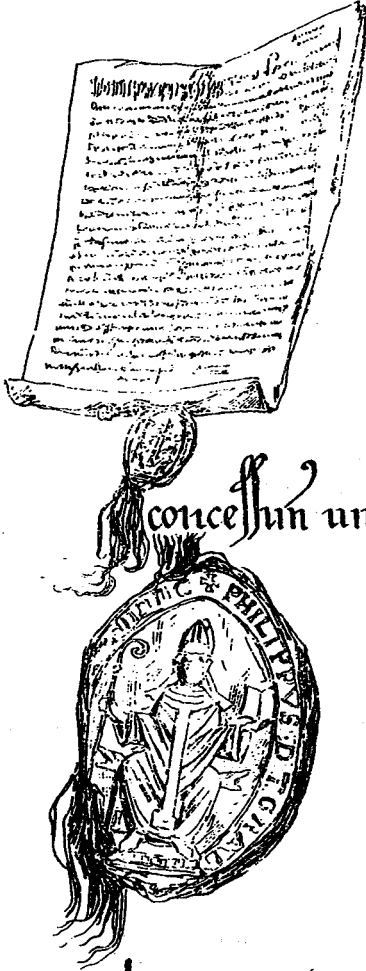
- valent 36 lb. p. ... 3 autres fenestrelles... 16 piez... 4 lb. 16 s. par. ...3 fenestrelles 16 piez... 4 lb. 16 s. ...2 fenestres de voire... 62 piez... 18 lb. 12 s. pa(r). ...2 fenestres... et deux petites... 18 piez... 5 lb. 8 s. p. Montent... somme de 109 lb. 12 s., Rijsel, Ibidem, f° 155 v°-156.
19. L. Maeterlinck, Une école préeyckienne inconnue, Parijs-Brussel 1925, blz. 101. Een andere Willem Busson was herhaaldelijk tussen 1423 en 1436 schepen van Gent; Memorieboek o.c., dl. I, blz. 183, 186, 199.
  20. L. Dierick, Mémoires sur la ville de Gand, Gent 1815, blz. 254-257.
  21. W. Prevenier - M. Boone, De 'stadstaat'-droom, in Apologie van een rebelse stad, Antwerpen 1989, blz. 96-101.
  22. R. van Elslande, Het Brugse atelier o.c., blz. 105; R. van Elslande, De 15de eeuwse Gentse kunst in de Vier Ambachten, in: Over den Vier Ambachten, Kloosterzande 1993, blz. 1021, noot 88.
  23. R. De Hert, Wat blijft er nog over van "ons geduchts heren hof ten walle" of het Prinsenhof, in: Toerisme in Oost-Vlaanderen, 25ste jg., 1976, nr. 2, blz. 25.
  24. R. van Elslande, Het retabel van Cornelis Boone in opdracht van de mecenas Nicolaas van der Zickelen en de kerkmeesters voor de kerk van Nazaret, in: Scheldeveld, jb. XIX, 1990, blz. 37.
  25. A Martin Beyaert, voirier, demourant à gand pour 106 pies de voirre de france mis et empl(oy) es fenest(re) de cassine, qui sont en lad(it) chambere du conseil et es autres fenestrelles estant tant en icelle comme es fenestre dudit comptoir a or a 5 gr. le pié(s) sont 26 lb. 10 s. p.; Gent, Rijksuniversiteit, Bibliotheek, Handschriftenzaal, Hs. G. 6049 (= Rekeningen van het Prinsenhof 1441-1446), 1442-1443, f. 17.
  26. A Martin Beyaert voirier par lui avoir livre 21 pies de voirre empl(oy) et mis en aucuns fenestre de la chambre de mondit seigneur a 59 le pie(s) sont 5 lb. 5 s...
A lui pour couvrir 2 grans autres fenestres de fil darcail, qui donnent veue en l'oratoire contenant 70 pies a 2 s. p. le pie(s) y compris ledit fil y employ sont 7 lb. p. et à lui pour estoupper aucuns fenestre de voirre en la chambre appellée la chambre de Roubaix 38 s. mont. ces parties à la somme de 14 lb. 3 s. p.; Gent, Universiteitsbibliotheek, ibidem, 1443-1444 f° 23 v°. Mogelijks verwijst la Chambre de Roubaix niet naar de plaatsnaam, maar naar de Gentse poorter Jan van Roubaix die in 1429-1430 deel uitmaakte van de afgezanten, die belast waren met de huwelijksvoorbereidingen tussen de hertog en Isabella van Portugal; cfr. R. van Elslande, IV De van Eycks en het Prinsenhof te Gent, in: Ghendtsche Tydinghen, 13de jg. 1984, blz. 188.
  27. A Martin Beyaert, voirier pour la vente et delivrance de 36 pies de voire a 5 g. le pie(s) sont 9 lb. p. Et a lui pour oster et reper. une grant fen. de voirre 24 s. ....50 lb. 4 s. p.; Ibidem, 1443-1444, f. 30 v°.
  28. A Nabor Martins pointre demourent à Gand pour avoir estoffe et dorre 1 poméau branches et une balsane estant a ung pinnacle qui a este mis sur la chappe de la tourelle de nouvel fce' oudit hostel... 6 lb. p. A lui pour avoir point une autre balsane à la devise... mise dess. les cheminées de ladite grant tour 48. s.
A lui pour avoir fait deux patrons desdiz potz pour selon icellui faire et taillier ces fournies d'iceulx et pour ouv' pele gette ces deux huys dudit pele... 3 lb. p. .... 11 lb. 8 s. p.
Audit Nabor Martins et Martin Beyaert voirrier la somme de 65 lb. 13 s. p. pour par eulx avoir livre les pt' de voirre cy après declair... livré et fait les pameaulx des 6 fenestres du plus hault estage et vancheure de ladite grant tour de voirre quit esquel' sont mis et aue les blasons ou armes des pays de mondit seigneur bien et richement et pour es deux diceulx painceaulx avoir fait deux ymaige St. Andre et St. Ph(ilippe), contenant lesditz p' 48 pies à 16 gr. chacun pie sont 38 lb. 8 s. p. A eulx pour 26 pies de voirre a listeaux aux costez mis dessoulz ledite ouvrage esd. fenestre a 6 g. le pie(s) sont 7 lb. 16 s. p. A lui pour 31 pies de voire blanc mis et empl' es cassins desd' fenestre dicelle tour a 5 g. chacun pie(s) sont 7 lb. 15 s. p. A lui pour 29 pies de voire mis es. cassins... de 5 g le pie(s) sont 7 lb. 5 s. A lui pour 13 pies de meisine voirre mis en... a 5 g le pie sont 3 b. 5 s. A lui pour avoir réparé plus fenestres... 24 s. Montent... 65 lb. 13 s. p.; Gent, Rijksuniversiteit, ibidem, 1445-1446, f. 40.

29. Ouvrage de peinture à Nabor Martins, pointre demourant à Gand... et tout ca pour et moyennement la somme de 3 lb. 10 s. que valent 42 lb. par.; Gent, Universiteitsbibliotheek, Ibidem, 1443-1444, f 24v°.
30. A Daniel Loys, pour avoir taille six grans ors en maniere de feuilles servans a l'oratoire de l'hostel de la Walle a Gand et Chappelle illec joingnans XXXlb. par.
A lui pour plusieurs crestes servans a certains proches, et aussi pour cinq petites fenestre servans pour les veues de Monseigneur et de Madame pour regarder Nostre Seigneur, ensemble une grande creste ouvrée en manière de feuilles assise en la grande chapelle a l'encontre de l'oratoire, dedans laquelle est faicte une petite fenestre entaillée tout de fleur de lys et la devise de monseigneur, et aussi pour avoir taillié dix huit bois ouvrés en maniere de anges, de serpens et d'autres ymaiges, assises a une creste ou dit lieu de l'oratoire... XLV lb. X s. par.
A Clais Van der Mersch et Guillaume le Ritserre, pointres, par marché à eulx fait en tasse, pour avoir point les deux chambres, baingnoires, les estuves, le chambre de retrait de Monseigneur, les allées servans au retrait de Monseigneur, et le ciel dedent ledit retrait tout semé, bien richement des devises de Monseigneur et de Madame, et aussi la creste de la cheminée de la chambre de Monseigneur la où il couche, qui est estoffée d'or, et pareillement la creste de la cheminée de la chambre de son dit retrait, pour ce LVII liv. XII s. par.; Rijsel, Archives Départementales du Nord, Série B 4097, f. 153.
31. A Daniel Loys tailleur d'ymage de bois pour par lui avoir taillié par marchie à lui fait sur deux huys, qui sont fais au portail... sur l'un diceuls les armes ou blason de mondit seigneur... bien et deument... la somme de 19 s. g. qui valent 11 lb. 8 s. par.; Gent, Rijksuniversiteit, Bibliotheek, Handschriftenzaal, Hs. G. 6049, 1445-1446, f. 36 v°.
32. A Rogier, le pointre, pour avoir fait et point les armes de monseigneur le duc sur chacun des lis (?) de l'ostel. Affin de los congnastre... les avis lis, due on apporte de hors pour sa paine et travail 2 lb. par; Rijsel, Archives départementales du Nord, Série B 4097, f. 127.
33. R. van Elslande, Jan Eebins, o.c., blz. 150.
34. F. De Potter, o.c., dl. VIII, blz. 29-38, 304-308.
35. Par lettres patentes du XVIIJ septembris XIIIJc XXXVJ payé à Jehan Nonnon, machon, pour l'achat de V grandes pierres de noir marbre, presnes à le Falize de Dinant, que Monseigneur y fait acheter pour employer à faire la sepulture de deffuncte madamme Michielle, en son vivant espeuse de Monditseigneur, lxij pietres.
Item pour l'achat d'un groz et matériel chariot pour mener de Namur en la ville de Bruges la plus grande d'icelles pierres: xv pietres; A. Pinchart, Archives des arts, sciences et lettres, Gent 1860, blz. 129.
V. Van der Haeghen? Enquête sur les dalles, lamas de cuivre et autre monuments funéraire provenant d'ateliers de tombier gantois, in: Annales du Congres, 1914, blz. 37.
36. A Messire Guibelt de Lannoy, la somme de CII frans etc. pour unze jours qu'il vacqua avec mondit seigneur en sa ville de Gand à la première fois que y furent la Dame la douagière et Madame Jaque, sa fille, hiretière de Hénau, lesdiz III jours teniz le XX jour de Juing CCCCXXV; Rijsel, Archives Départementales du Nord, Staten-generaal van Vlaanderen, nr. 252 f. 117.
37. R. van Elslande, Jan Eebins o.c.
38. R. van Elslande, Jan Eebins, o.c., blz. 144.
39. R. van Elslande, De vijftiende eeuwse Gentse kunst in de Vier Ambachten, in: Over den Vier Ambachten, Kloosterzande 1993, blz. 1017-1018.
40. Rijsel, Archives Départementales du Nord, Staten-Generaal van Vlaanderen nr. 252, 1425-1426, f. 117.

VAN ELSLANDE Rudy
Docent Antiquairsopleiding IMOV-Gent,
CMO-St.-Niklaas, Brucemo-Brussel,
Acebe-Antwerpen, Cemov-Aalst & Cemov Oudenaarde

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 11

Op 7 februari 1897 stelde stadsarchivaris Victor Vander Haeghen in de rubriek "Charters - Stadsarchief Reeks 94 - XIIe eeuw (1178)" in het Frans een fiche op over

De Scheidsrechterlijke Uitspraak van 1178

De oudste originele akte uit de schat van de Gentse charters is de scheidsrechterlijke uitspraak die in 1178 gegeven werd door de Aartsbisschop van Keulen, op vraag van de keizer van Duitsland, Frederik Barbarossa en van Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen, inzake een geschil dat grezen was tussen de burgers van Gent (cives de Ghent) en de inwoners van Keulen.

Dezen hadden getracht de Gentenaars te be-

concessum uniuersis mercatorib' de Ghent.

beletten met hun boten de Rijn op te varen. De sententie bevestigde aan de handelaars van Gent (mercatores de Ghent) het recht van vrije scheepvaart op de Rijn, zoals hun voorvaders dit bezaten.

Dit charter, waarvan de analyse voorkomt in de eerste inventaris van de stukken bewaard in het "secreet" van het Belfort, opgesteld in 1432, werd sedert de XIVe eeuw, op verschillende tijdstippen geregistreerd in onze oude charterboeken.

Acta sum h' anno d'uce in 1178. c. lxxviii.

Het Witteboek f°76v° bevat er een Vlaamse vertaling van, ingeschreven in de XVe eeuw.

In zijn geheel is het document vrij goed bewaard. Zeer merkwaardig oorkon-

denschrift. Het zegel van de aartsbisschop (iets verkleind afgebeeld op het facsimile) is in witte was en gehecht aan strikken groene en rode zijde. Het stedelijk archief bevat een tweede origineel charter uit dezelfde eeuw dat de betrekkingen regelt tussen de stad Keulen en de Vlamingen, gedateerd 25 maart (VIII Kal. Aprilis) 1197. Alsook een afschrift, geregistreerd in de XIVe eeuw, van een ouder charter van 29 mei (III Kal. Junii) 1173, bij hetwelk keizer Frederik I in Duitsland jaarmarkten inricht ten gunste van de handelaars uit Vlaanderen en hen terzelfdertijd de vrije navigatie op de Rijn verzekert. Deze drie documenten werden met name gepubliceerd door WARNKOENIG en GHELDOLF, *Hist. de la Flandre*, II (1836) en tot slot door HÖHLBAUM, *Hansisches Urkundenbuch*, I (1876)

DANIËL, JOSEPH, BENOÎT MARESKA

Studenten krijgen dikwijls de opdracht, om als oefening, opzoekingen te doen rond een bepaald thema: persoon, gebouw, gebeurtenis, enz. Vaak komen daarbij interessante gegevens aan het licht die weinig of helemaal niet bekend waren. Maar wat gebeurt er achteraf met deze studies die dikwijls het resultaat zijn van lange opzoekingen?

Het gebeurt meer dan eens dat zij, na beoordeling, ergens gedeponereerd worden en daar een stille dood sterven, en dat is natuurlijk spijtig. Een student uit de Eerste Kandidatuur Geschiedenis kreeg verleden jaar de opdracht een biografie op de stellen van Dr. Mareska.

Deze 19e eeuwse Gentse figuur verdient zeker eens terug in herinnering gebracht te worden, reden waarom wij hier deze studie publiceren.

VOORWOORD

Mijn dank gaat vooral naar Luc Lievijs, leeszaalverantwoordelijke en Wis Geysens, departementsverantwoordelijke van het Amsab Museum, alsook voor Geertrui Coppens van het Liberaal Archief.

Ondanks de weinig informatie die ik er gevonden heb, vestigden zij toch mijn aandacht op minder voor de hand liggende bronnen.

Ook Prof. Dr. François mogen we niet vergeten, evenals de vele archivariissen die hun archiefstukken ter beschikking stelden.

INLEIDING

Deze biografie is uitgegroeid tot het boeiendste en het meest leerzaam werkje uit de eerste kandidatuur. Het wekenlange lezen van verschillende en verscheidene registers (niet onmiddellijk de meest boeiende literatuur), het soms vertwijfeld zoeken naar meer informatie, het ontcijferen van handgeschreven brieven, ...; dit alles deed Daniël-Joseph-Benoît opnieuw leven.

AFKORTINGEN

- A.G.: Administratief gebouw van de Stad Gent.
A.M.: Amsab Museum.
A..R.: Algemeen Rijksarchief van Beveren-Waas.
A.RUG.: Archief van de Rijksuniversiteit Gent.
L.A.: Liberaal Archief.
M.W.G.: Museum voor de Geschiedenis van Wetenschappen.
O..B.G.: Openbare Bibliotheek Gent.
S.A.: Stadsarchief.

HOOFDSTUK I: Privéleven

Op 9 september 1803 werd te Gent Daniël Joseph Benoît Mareska als tweede kind van het echtpaar Guillaume Mareska en Catherine Daenens geboren in de Rue Wandelsteghe, n° 126 (1). Zijn vader, geboren te Leuven op 15 mei 1762 en overleden te Gent op 22 maart 1834, was cabaretier. Als bierverkoper bezat hij een café, genaamd De Roosenhoed (2). Zijn moeder, geboren te Gent in 1761 en aldaar overleden, staat ingeschreven als huisvrouw (3). Hij had een oudere zus, nl. Maria Thérésia Mareska (°3 augustus 1800), die van beroep partikulier was en een jongere zus, Carolina Joanna Mareska (°25 december 1804), die huisvrouw was en in 1832 huwde met Honorez Anthonius, van beroep kapper (4).

Op 6 januari 1832 huwde Josephus Mareska met Thérésia Philippina Beyaert (5). Zijn vrouw werd te Gent geboren op 1 april 1808 om twee uur 's morgens in de Sint-Lievensstraat (6). Haar vader, Leo Beyaert, werkte in een blekerij en haar moeder, Marie Jeanne Beyaert, was huisvrouw (7).

Josephus en Philippina Mareska kregen in de Lange Meire n° 22 een dochter (8). Hun dochtertje kreeg de naam Elvina Maria toegewezen (°2 oktober 1834). Zij huwde in 1855 met Ernestus Alepsis Bernard, van wie ze een zontje kreeg: Petrus Beyaert (9).

Na twintig jaar in de Lange Meire n° 22 gewoond te hebben verhuisde het echt-

paar Mareska in 1854 van huis. Sindsdien woonden ze in de Lange Meire n° 10 (10). Helaas van korte duur. Daniël Joseph Benoît Mareska overleed er op 31 maart 1858 (11).

Zijn vrouw Thérésia Philippina Beyaert volgde hem 17 jaar later. Zij stierf op 67-jarige leeftijd in de Dwarsstraat, 1875 (12).

HOOFDSTUK II: SOCIAAL LEVEN

Het verenigingsleven van Joseph Mareska was verweven met zijn sociale activiteiten en omgekeerd. Het was echter vrij moeilijk al deze verenigingen ten gronde te behandelen (welke functie bekleedde hij in die verenigingen, hoe lang,...), dus volgt hier een opsomming:

- * In 1834 was Mareska medestichter van de Société de Médecine de Gand.
- * Hij was lid van de Provinciale Geneeskundige Academie.
- * Vanaf 1840 werd hij benoemd tot hoofdgeneesheer aan de Gentse centrale gevangenis.
- * Hij was ook lid van de commissie belast met het opstellen van de eerste nationale pharmacopea, die in 1854 gepubliceerd werd: Pharmacopea Belgica Nova (14).

Verder was hij (15):

- * Lid van de Medische commissie van Oost-Vlaanderen en van de Provinciale Commissie van Statistieken.
- * Hij was tevens lid titulatis van de Koninklijke Academie der Wetenschappen van de gemeenschap van Gent.
- * Lid van meerdere andere nationale en buitenlandse wetenschappelijke verenigingen.
- * Ridder in de orde van Leopold.
- * Corresponderend lid van de Academie der Wetenschappen en letterkunde van Brussel.
- * Stichtend-lid en één van de commissaris-directeurs van de Vereniging der Geneeskunde van Gent.

HOOFDSTUK III: WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Mareska voerde persoonlijk slechts weinig wetenschappelijk onderzoek uit. Hij was zeer geïnteresseerd in de vervalsing van de levensmiddelen, waaraan hij enkele publicaties wijdde.

Zijn andere scheikundige publicaties zijn veel meer het resultaat van het onderzoek van zijn bekwame medewerkers F.M.L. Donny (16).

Mareska heeft geen groots scheikundig onderzoek uitgevoerd, maar verzorgde zijn lesopdracht naar behoren. Als geneesheer en wetenschapsmens heeft Mareska echter grote verdiensten door zijn onderzoek in verband met de Sociale geneeskunde, de arbeidsgeneeskunde en de epidemiologie.

Zijn publicaties over deze onderwerpen zijn nuchter en zakelijk en getuigen van een helder inzicht en een directe betrokkenheid.

Deze rapporten hebben zeker mede aan de basis gelegen van de ontvoogding van het Vlaamse volk (17).

HOOFDSTUK IV: ONDERWIJS

Mareska's kinderjaren heten lastig te zijn geweest, desondanks kon hij dankzij z'n begaafdheid, doorzettingsvermogen, karakter en talenten aan de universiteit van Gent studeren (18). Op 20-jarige leeftijd kon hij mits een beurs zijn intrede doen aan de universiteit (19).

Tijdens zijn studentenjaren werd hij tweemaal bekroond voor zijn antwoorden op universitaire prijsvragen (20). In 1823 werd hij laureaat aan de universiteit van Luik voor zijn verhandeling over de theorie der limieten. *Theora limitum ejusque usus exemplis illustrata*. In 1825 aan de universiteit van Gent voor zijn studie over de theorie van de "Caustiques", *De causticis per reflexionem et reflexionem investigationes duae mathematicae* (21).

Mareska promoveerde in 1826 tot doctor in de wis- en natuurkundige wetenschappen met een proefschrift dat handelde over de wetten van de dynamische electriciteit (22).

HOOFDSTUK V: BEROEP

Onmiddellijk na het behalen van zijn doctoraat in de wis- en natuurkunde werd hij benoemd tot leraar wiskunde aan het Koninklijk Atheneum te Gent (23). Hij werd eveneens aangesteld als secretaris van de in 1827 opgerichte School voor Kunsten en Ambachten, die verbonden was met de faculteit wis- en natuurkunde, en werd tegelijkertijd benoemd tot amanuensis in het Scheikunde Laboratorium van C.A. BERGSMA, die in deze school buitengewoon hoogleraar in de toegepaste scheikunde was (24). Op 5 december 1829 verdedigde Mareska zijn proefschrift over het profylactisch gebruik van hypochlorieten. *De chloruretorum oxydrum uqu prophylactico et medico*, en promoveerde ermee tot doctor in de geneeskunde.

Op 12 oktober 1830 werd de faculteit der Wetenschappen te Gent door het voorlopig bewind afgeschaft. Zich beroepend op het pas in de grondwet opgenomen beginsel betreffende de vrijheid van onderwijs, richtten E. Jaeque-

mijns, C.A. Morren en Mareska op 27 december 1830 een vrije faculteit van de wiskunde en de natuurwetenschappen op. Jaquemijns zou de scheikunde doceren, Morren de biologie en Mareska de wis- en natuurkunde. Omdat Jaquemijns begin 1831 aangehouden werd (de reden van deze aanhouding heb ik niet kunnen achterhalen) nam Mareska vanaf deze periode ook de leeropdracht Scheikunde op zich (26).

Wij moeten zeker zijn bijdrage vermelden aan het samenstellen van het apothekershandboek, een werk dat volgens de regering zeker moest gepubliceerd worden. Mareska stond steeds klaar voor alles en iedereen en weigerde nooit z'n steentje bij te dragen wanneer het om een nuttig werk ging (27). Bij de definitieve herinrichting van het universitair onderwijs in 1835 werd Mareska te Gent bekroond tot buitengewoon hoogleraar die uitsluitend belast was met het onderwijs in de scheikunde, en dit zowel in de faculteit der Wetenschappen als in de Speciale scholen.

In 1844 werd hij bevorderd tot gewoon hoogleraar. Bij de oprichting van de normaalschool in 1848 werd Mareska aldaar eveneens belast met de scheikunde. Mareska werd tijdens zijn universitaire loopbaan verscheidene keren verkozen tot secretaris of decaan van de faculteit der Wetenschappen (29).

In het begin van zijn professionele loopbaan hield Mareska zich intens bezig met het onderwijs in de scheikunde. Getuige hiervan is de geannoteerde 2-delige vertaling, die hij in 1840 samen met zijn collega H. Valerius liet verschijnen van het Duitse standaardwerk van F. Wöhler (1800-1832) over de anorganische en organische scheikunde: *Cours de chimie inorganique et organique de Wöhler* (30).

HOOFDSTUK VI: PUBLIKATIES

Mareska publiceerde een hele reeks van wetenschappelijke werken, vooral de klemtoon leggend op de biochemie. Een aantal voorbeelden - niet vermeld in het *Liber Memorialis* - zijn (31):

- * *Cours de physique et de chimie industrielle* (Diktaat opgenomen door E. Boudin aan de universiteit van Gent) Gand, 1839-1841. In-8°.
- * *Cours de chimie organique* (diktaat opgenomen aan de universiteit van Gent door Guillaume Fredericks), Gand, 1841. In-8°.
- * *Rapport sur les falsifications des matières alimentaires*, Bruxelles, De Mortier, 1848. In-8°.
- * *Des progrès et de l'état actuel de la réforme pénitentiaire et des institutions préventives*, s.l., s.d. In-8°.
- * *Rapport sur une mémoire relatif à la dysenterie qui a régné épidémiquement dans la garnison de Gand en 1840*, Gand, s.d. In-8°.
- * *Rapport sur la mémoire de Mareska, relatif à la nature et au traitement de la goutte et considérations sur les théories chimiques de cette maladie*, s.l., s.d. In-8°.

Mareska heeft ook een aantal rapporten geschreven uit een meer sociale ooghoek, wat zijn persoon bij het overgrote publiek meer faam gaf. Deze werken vond ik heel belangrijk en daardoor heb ik de belangrijkste geraadpleegd. Hier volgt dan ook een korte bespreking van deze:

Mareska's eerste studie met sociaal-hygiënische inslag betrof de gezondheidszorg van de gedetineerden in het Gentse Rasphuis; zij werd door Ed. Ducpétiaux in zijn boek over de hervorming van het gevangeniswezen opgenomen (32). De arts legde de nadruk op de tuberculose en de neurotische depressie, de twee voornaamste gesels in de toenmalige gevangenissen, en hangt een benauwend beeld op van de geringere gesel der pederastie waar de gedetineerden zich in grote getale aan overgaven. Deze studie die zeer algemeen was gehouden, was maar de aanloop voor degelijker werk (33).

Van 1840 tot 1845 en later in 1849 wijdde Mareska, meestal in opdracht, zijn aandacht aan de epidemische ziekten. Ondermeer werd hij door de Provinciale Geneeskundige Commissie van Oost-Vlaanderen naar Mere en omgeving gestuurd om in die herhaaldelijk door tyfuskoorts geteisterde streek te prospecteren en uit te zien naar maatregelen die de kwaal konden voorkomen (39). Het rapport opgesteld door Mareska in 1848 over de middelen om de verspreiding van de tyfuskoorts te bezweren, was een nog betere gestoffeerde aanklacht tegen het pauperisme in Vlaanderen. Het beslaat zes bladzijden, maar is heel wat zwaarder van inhoud dan de woorden voorwenden (35). De schamele middelen van een gemeentelijke weldadigheid is heel schoon en gewenst, maar sinds 1845, 1846 en 1847 was de sterfte verdubbeld. Mareska stelde onmiddellijk de oprichting van tijdelijke hospitalen voor om de hulp te centraliseren, maar de enige doeltreffende redding was de verbetering van de sterfelijke toestand der geteisterden.

De aardappelplaag van 1845-1847 had over ons land veel ellende gebracht. Aan het probleem besteedde de Gentse arts twee wetenschappelijke geschriften. Met zijn collega, Jean Kickx, hoogleraar in de plantkunde, schreef hij een rapport voor de minister van buitenlandse zaken en landbouw over de verwoestingen door de veroorzakende parasiet. Middelerwijl eist Mareska ook reglementen tegen de vervalsing van de voedingsmiddelen (37); hij wees op de ontoereikende voorschriften die alleen de fabrikant en niet de verkoper van gesofistikeerde eetwaren troffen; aan organische producten voor uitwendig gebruik zoals tabak, olie, zeep, vet, ... kunnen giftige stoffen zonder controle of beteugeling bijgemengd worden.

In 1845 wordt Mareska met vier andere geneesheren naar Hemiksem gezonden om een onderzoek in te stellen naar de sanitaire toestand van het tuchthuis dat in de oude St. Bernardusabdij gevestigd was. Men had die inrichting herhaalde keren als zeer ongezond bestempeld; de opheffing werd overwogen doch de Bestendige Deputatie van de provincie Antwerpen verzette zich. Mareska's rapport na de inspectie ging onmiddellijk naar de kern van de zaak (38), het

bestudeerde de topografische ligging, de schikking van de lokaliteiten, de waternvoorziening, de afvoer van de residua, de bevolking, de heersende ziektes, het sterftcijfer dat meer dan het dubbel is van enig ander tuchthuis, de nefaste invloed van de zwaveluitwasemingen der nabijgelegen steenovens, het dieet en het huisregime. Hij besloot: "St.-Bernard te Hemiksem is het meest ongezonde tuchthuis van het land en van ver daarbuiten, het is onmogelijks er een moraliserende of intimiderende invloed van welke aard ook op de gevangenen uit te oefenen, de inrichting is daarenboven overbevolkt, er is plaats voor 500 gedetineerden en bestendig zijn er boven de 900".

Resultaat: de inrichting werd opgeheven; in 1867 werd er een militaire opslagplaats ondergebracht en in 1844-1845 was zij een interneringsoord voor de zogenaamde politieke delinquenten (39). Het jaarverslag van 1849 over de toestand van de Gentse gevangenis was voor Mareska de gelegenheid om opnieuw het hem zo geliefde strijdros te bestijgen. Het aantal gevangenen in een tuchthuis was zo groot, ze leefden er opeengepakt, ze waren ondervoed, ze sliepen met twee of meer in 1 cel: wat een broeinest van ziekte en moreel bederf was!

Verreweg de best sociaal-medische studie van Mareska is diegene die hij met J. Heyman liet verschijnen: *Enquêtes sur le travail et conditions et morale des ouvriers employés dans les manufactures de coton à Gand*. De monografie van 267 bladzijden, grotendeels Mareska's werk, bezorgde met één slag aan de auteur een solide reputatie van wetenschappelijke degelijkheid (40).

In al zijn aspecten werd het probleem uitgediept met een uitzonderlijk rijke dokumentatie in statistieken, tabellen en bibliografische referenties; een doctorandus in de sociologie zou daar terecht trots op zijn. Zo'n wetenschappelijke verhandeling moest de wereldliteratuur veroveren, men vindt ze inderdaad in alle historische werken betreffende hetzelfde onderwerp vermeld (41). Met een grote kennis van zaken en met een niet minder grote liefde is Mareska, die het gemoed van de arbeiders kende als niet één, overal binnengedrongen en heeft hij van stukje tot beetje alles wat tot zijn onderwerp behoorde uiteengegrafeld en naderhand overzichtelijk geconcretiseerd.

Kritische zin en nauwgezet nuanceringsvermogen hebben de auteurs gespendeerd om de analyse van de meegaande en beïnvloedende factoren op te drijven en vol te houden, niets werd onverlet gelaten.

HOOFDSTUK VII: RIJKDOM

In z'n testament stonden als belangrijkste erfgenamen zijn vrouw en zijn dochter vermeld. De erfenis bestond voornamelijk uit onroerende goederen en gehypothekeerde uitgaven.

* Onroerende goederen

In de gemeente Letterhoutem bezat Mareska vier stukken grond en een kleine boerderij in de Landstraat of Bischopsulo, die een totale oppervlakte van 23 m² bedroeg. Te Desteldonck bezat hij zes delen land en weigrond, met een oppervlakte van 350,10 m². Dit bedroeg een kadastraal inkomen van 1154,9 Fr.

* Inkomen en gehypothekeerde uitgaven

1° Een bestendig inkomen van 1904, 76 Fr., aanvankelijk op kosten van Pierre Jean Van Caneghem, nadien van Ignace Van Caneghem, beiden wonende te Aalter. Deze bleef het laatste ingeboekt in het bureau van hypotheeken te Gent, de 21 juli 1858. Overeenkomstig met het artikel van 19 oktober 1858 vermenigvuldigde men het jaarlijks inkomen met 20 (variërend van 3% tot 5%).

2° Een uitgave van 500 Fr. ten laste van Joseph van Devyer, landbouwer te Oosterzele. Deze bleef genoteerd in het bureau van hypotheeken te Gent op 15 mei 1858. De waarde van de onroerende goederen, de inkomsten en de gehypothekeerde uitgaven bedroegen in totaal 847 Fr.

3° Te Sint-Lievens-Houtem bezat Mareska vijf stukken grond, met een totale oppervlakte van 358,80 m², ter waarde van 10171, 80 Fr.

4° Te Oosterzele bezat hij eveneens vijf stukken grond op de plaats genaamd Velostraat en Cromboomveld, die een oppervlakte bedroeg van 169,20 m², ter waarde van 4556,26 Fr.

5° Tenslotte was Mareska nog de eigenaar van acht stukken grond met een oppervlakte van 139 m², gelegen te Oostakker. Het belastbaar inkomen van 372,84 Fr. werd met vijf vermenigvuldigd, overeenkomstig met het tarief. De waarde hiervan was 6449,15 Fr.

De totale som van Mareska's bezit bedroeg 23.421,25 Fr.

Hieruit kan men afleiden dat Mareska toch een appeltje tegen de dorst had.

De erfenisverklaring werd vastgesteld en goedgekeurd in het bureau van Gent 1858 (42).

HOOFDSTUK VIII: OVERLIJDEN

Onder de werken onthouden wij die over jicht en typhoïde, aandoeningen waaraan hij bezweek, want in geneeskunde is het niet voldoende over ziekten te redeneren, maar men moet ze bestrijden met aangepaste middelen. Dokter J. Mareska was jichtig van erfelijkheid. Zijn vader was wat men noemt de heer van de jicht, omdat dit laatste een laute vivere laat veronderstellen.

Het was nochtans een sober man en zijn zoon, intellectueel, was het nog meer dan hij. Zowel de een als de andere bezweken aan dezelfde kwalen: dokter Mareska ten gevolge van mentale ontwikkelingen, door de overvloed van ver-

antwoordelijke werken. Jicht is voornamelijk een vegetatieve ziekte. Men moet zware medicatie toedienen, heel schadelijk voor de nieren. Dit is de reden van de vroegtijdige dood van Mareska (43).

Daniël Joseph Benoît Mareska overleed op 31 maart 1858 om 6u30. Hij was toen 54 jaar en 6 maanden. De begrafenis vond plaats op woensdag 4 april 1858 om 10h00 's morgens in de Sint-Bavo Kathedraal (44).

BESLUIT

Daniël-Joseph-Benoît Mareska was niet afkomstig uit de hogere klasse. Desondanks is hij erin geslaagd een vooraanstaande wetenschapper te worden. Op politiek vlak slaagde hij er niet in carrière te maken, daarentegen was hij een veelzijdig man op wetenschappelijk niveau.

Als sociaal geëngageerd persoon publiceerde hij samen met een aantal andere geneeskundigen belangrijke werken die het overgrote gedeelte van het proletariaat ten goede kwamen.

Daaruit zou men kunnen afleiden dat hij zeker niet tot de conservatieve partij behoorde noch tot die van de kapitalisten. Men kan min of meer zeggen dat hij behoorde tot de voorlopers van de socialistische partij.

Dit uitte zich vooral in zijn aanwezigheid in tal van verenigingen die ook deze accenten legden.

VOETNOTEN

- (1) S.A., *Geboorteregister*, 1796-1810.
- (2) - (3) A.G., *Bevolkingsregister*, 1802-1803, 1° wijk, boek 2.
- (4) A.G., *Bevolkingsregister*, 1830-1832, 2° wijk, boek 13.
- (5) S.A., *Huwelijksregister*, 1821-1832.
- (6) - (7) S.A., *Geboorteregister*, 1796-1810.
- (8) S.A., *Geboorteregister*, 1833-1842.
- (9) S.A., *Huwelijksregister*, 1821-1832.
- (10) S.A., *Wegwijzer der Stad Gent*, 1854.
- (11) S.A., *Overlijdensregister*, 1851-1860.
- (12) S.A., *Overlijdensregister*, 1871-1880.
- (13) Dr. Burggrave, *Souvenir à mon digne ami et compagnon d'études le docteur Joseph Mareska*, Gand, La société de médecine dosimétrique, 1890, pp. 27-36 (A. RUG).
- (14) - (15) Van Sauveur, *Hommage à la mémoire du docteur Joseph Mareska, discours prononcé à ses funérailles*, Gand, 1858. In-8°.
- (16) H.G.W., *Le mouvement scientifique en Belgique* (1830-1905), Tome I, Bruxelles, Société Belge de Librairie, pp. 428-429, 1907, (bibliotheek 530).
- (17) G. Dewalque: *Mareska*, in: *Biografie Nationale*, Bruxelles, 1894-1895, kolommen 576-579.
- (18) C.B. RUG, W. Quetelet, *Notice sur Daniël-Joseph-Benoît Mareska*, Bruxelles, M. Hayer, 1860. In-8°.

- (19) A. RUG, Alfabetische registers van de ingeschreven studenten, 1823.
- (20) S.A., Inventaris reeks Universitair onderwijs, 1° afdeling - n° 8106, Gent, 1825.
- (21) - (22) C.B. RUG: Nationaal Biografisch Woordenboek, Brussel, 1987, Tome XII.
- (23) W. Quetelet, *Notice sur Daniël-Joseph-Benoît Mareska*, Bruxelles, M. Hayez, 1960. In-8°.
- (24) - (25) C.B. RUG: Nationaal Biografisch Woordenboek, Brussel, 1987, Tome XII
- (26) G. Dewalque: *Mareska*, in: Biographie Nationale, Bruxelles, 1894-1895, kolommen 576-579.
- (27) Van Sauveur, *Hommage à la mémoire du docteur Joseph Mareska discours prononcé à ses funérailles*, Gand, 1858. In-8°.
- (28) *Wegwijzer der Stad Gent*, 1835.
- (29) *Wegwijzer der Stad Gent*, 1846-1851.
- (30) C.B. RUG: *Cours de chimie inorganique et organique de Wöhler*, Paris et Gand, 1841.
- (31) C.B. RUG: *Steekkaartenbak*.
- (32) - (33) C.B.: Mareska, *Rapport sur l'état sanitaire de la maison de force à Gand pendant 1836*, Gand, 1836. In-8°.
- (34) - (35) C.B. RUG: Mareska, *Rapport sur une épidémie de fièvres typhoides à Meire, Erpe et communes environnantes*, Gand, Gyselincx, 1841. In-8°.
- (36) C.B. RUG: Mareska, *Rapport sur l'épidémie des pommes de terre*, (en collaboration avec Jean Kickx), Gand, 1845. In-8°.
- (37) C.B. RUG: Mareska, *Rapport sur les falsifications des matières alimentaires*, Bruxelles, De Mortier, 13 p. In-8°.
- (38) - (39) C.B. RUG: Mareska, *Rapport sur l'état sanitaire des détenus correctionnels de Hemixem*, Bruxelles, 1845. In-8°.
- (40) - (41) C.B. RUG: Mareska, Heyman, *Enquête sur le travail et condition physique et morale des ouvriers employés dans les manufactures de coton, à Gand*, Gand, 1845. In-8°.
- (42) A.R., *Erfenisaangifte*, n° 187, B 146.
- (43) A. RUG, Dr. Burggraeve, *Souvenir à mon digne ami et compagnon d'études le docteur Joseph Mareska*, Gand, La société de médecine dosimétrique, 1890, pp. 27-36. * A. RUG:)
- (44) C.B. RUG: Handschriftenzaal, *Doodsbrieven*, doodsbrief van Josephus Mareska.

BIBLIOGRAFIE

I. Bronnen

a) Bronnen in handschrift:

* Openbare Archieven

S.A.	<i>Geboorteregister Gent</i> ,	1796-1810.
	<i>Geboorteregister Gent</i> ,	1883-1842.
	<i>Huwelijksregister Gent</i> ,	1821-1831.
	<i>Huwelijksregister Gent</i> ,	1851-1860.
	<i>Overlijdensregister Gent</i> ,	1851-1860.
	<i>Overlijdensregister Gent</i> ,	1871-1880.
A.G.,	<i>Bevolkingsregister</i> ,	1802-1803, wijk 1, boek 2.
	<i>Bevolkingsregister</i> ,	1804-1805, wijk 1, boek 37.
	<i>Bevolkingsregister</i> ,	1808-1809, wijk 4, boek 6.
	<i>Bevolkingsregister</i> ,	1830-1832, wijk 2, boek 13.

- Bevolkingsregister*, 1833-1837, wijk 1, boek 16.
Bevolkingsregister, 1838-1846, wijk 1, boek 18.
Bevolkingsregister, 1847-1856, wijk 1, boek 0.
Bevolkingsregister, 1857-1866, wijk 1, boek 5.
 A.R., *Erfenisaangifte*, 1858, n° 187 - B. 146.
 CB. RUG, *Briefwisseling Baron Jules de Saint-Genois*, 1848.
Briefwisseling Baron Jules de Saint-Genois, 1852.
Briefwisseling Baron Jules de Saint-Genois, 1856.
Briefwisseling van Snellaert Ferdinand Augustus, 1858.
Alfabetische registers van de ingeschreven studenten, 1823.
Vliegende blaadjes, fonds II M.
 A.RUG, *Mareska: Professeur extra-ordinaire*, 1836, I a.p. 36.
Mareska: Secrétaire du conseil académique, 1840, I a, p. 60.
Université de Gand: Procès-verbaux de la Faculté des Sciences, 1836-1842.
Mareska: Vergoeding van gratis lessen geven, 1850.
Mareska: Bundelopvolging, 1858.

b) *Uitgegeven bronnen:*

- * Publicaties van private bronnen
 CB. RUG, *Doodsbrieven, Doodsbrief van Joseph Mareska*.

c) *Periodieken*

- * *Jaarboeken*
 S.A., *Wegwijzer der Stad Gent*, 1832-1858.

II. Literatuurlijst

- Calcoen Roger, *Bijdrage tot de geschiedenis van de liberale partij te Gent (1839-1857)*, Gent, R.U.G. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1983-1984, 224 p.
- Demoor Hubert, *Flitsen uit de geschiedenis van het Koninklijk Atheneum voor jongens te Gent*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandelingen), 1951, 211 p.
- De Potter Frans, *Kultuur en beschaving*, Brussel, Gent, 1975. In-20°.
- Destanberg D., *De kiezingen te Gent sedert 1830*, Gent, Ad. Herkenrath, 1965, 307 kolommen.
- Dujardin Carine, *De Société Huet (1846-1851), Ideeënstudie van een progressief-liberale kring te Gent*, Leuven, K.U.L. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1983, 254 p.
- Elaut Louis, *Genese Ziekenhuizen*, Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven, E. Story Scientia, 1976, 239 p.
- Fris Victor, *Bibliographie de l'histoire de Gand. Répertoire méthodique et raisonné des écrits anciens et modernes concernant la ville de Gand au moyen-âge*, Gand, 1907, 250 p.
- Gaus Helmut, *Pers, kerk en geschreven fictie te Gent (1836-1860)*, Brugge, De Tempel, s.d., 235 p.
- *Het Willemsfonds van 1851-1914*, Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, 1993, 289 p.
- Reynebau Marc, *Politiek en pers. De verkiezingen van de Gemeenteraad te Gent van 1842, 1845, 1848, 1849, 1851*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1963-1964, 203 p.
- Steels Michiel, *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent (1828-1914)*, Gent, 1978, 379 p.

- Vandecaveye Hendrick, *Het Gentse Proletariërslied (1860-1914)*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1977-1978, 234 p.
- Van den Broeck Carla, *Monumenten, standbeelden en andere kultuurprodukten als indices van kultuurbeleid te Gent (1793-1913)*, volume 1a, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1986-1987, 197 p.
- Van den Broeck Carla, *Monumenten, standbeelden en andere kultuurprodukten als indices van kultuurbeleid te Gent (1793-1913)*, volume 1b, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1986-1987, 390 p.
- Van den Broeck Carla, *Monumenten, standbeelden en andere kultuurprodukten als indices van het kultuurbeleid te Gent (1793-1913)*, volume 2, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1986-1987, 55 p.
- Vos Bart, *De Bataviawijk (1836-1914)*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1985, 364 p.

Omar BOURAHLI

TER HERINNERING

Zoals reeds medegedeeld (G.T. 1995 - Nr. 6 - p. 336) kunnen sedert 1 januari van dit jaar oude jaargangen van "Ghendtsche Tydinghen" aan verminderde prijs bekomen worden en dit ter gelegenheid van ons 25-jarig bestaan.

Prijs per jaargang, 6 nummers (vanaf 1981): 250 fr.

Prijs per los nummer (indien het nummer apart voorradig is): 45 fr.

Wenst u de dure portkosten uit te sparen, dan kunt u de gewenste jaargangen en/of nummers zelf komen afhalen in het Documentatiecentrum in het Groot Begijnhof te St.-Amandsberg, tussen 10 en 12u., elke zondag (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Bij bestelling via onze postcheckrekening dienen volgende portkosten bijgerekend te worden (enkel binnenland):

1 nummer: 50 fr.

2 tot 3 nummers: 58 fr.

4 tot 6 nummers: 70 fr.

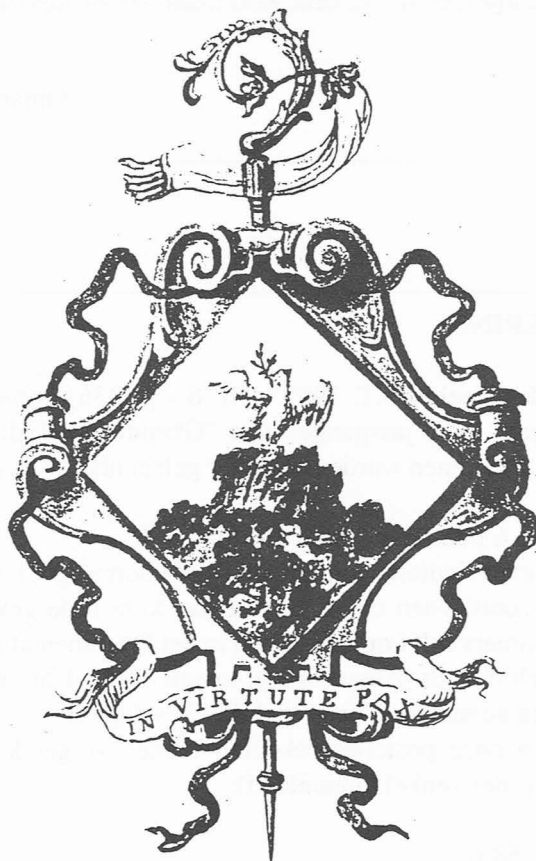
Verder per jaargang: 70 fr.

En vergeet het niet, deze aanbieding loopt maar tot 31 december 1996.

Wie het eerst komt, het eerst maalt en op is op.

DE STAM AUDENAERDE

Wij willen hier, in enkele korte rubrieken, bespreken hetgene wij op onze speurtocht in het kader van onze familiegeschiedenis en stamboomonderzoek, nopens de stam *AUDENAERDE* gevonden hebben aan illustere familienaamdragers.

*M.^w Therèse van Audenaerde, ix Abdisse
van O.L.V. ter Lazarye, genaent het Rycke-
Gast-huys binnen Gend, gestaft den 24 february 1794.*

MARIA-THERESIA van AUDENAERDE
IX° ABDIS
van het RIJKE GASTHUIS te GENT

- 3 November 1792 De VIII° Abdis *PLACIDE van LIERDE* overleed.
°1730, Abdis 29.1.1763, benoeming door Keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk.
Gestaft de 17 April 1763.
SEDE VACANTE gedurende meer dan één jaar.
- 12 November 1792 Franse troepen rukken voor de eerste maal in de stad Gent binnen.
- 5 Februari 1793 Inventaris van de roerende goederen van de abdij door twee vertegenwoordigers van de "Commissaires Nationaux de la République Française".
- 12 November 1793 Installatie van Maria-Theresia van Audenaerde als IX° Abdis van het Rijke Gasthuis te Gent.
- 15 November 1793 Benoeming van Maria-Theresia van Audenaerde, per brief van de Prins, als IX° Abdis.
- 24 Februari 1794 Tot IX° Abdis gestaft (= gewijd) (*).
- 4 Juli 1794 Tweede bezetting door de Fransen, begin van verval van de Abdij.
- 30 November 1794 Voor de derde maal in vier jaar, grote belastingen van 40.000 £ de France, volledig betaald door de abdij van het Rijke Gasthuis.
- 1 September 1796 Wet ter afschaffing van Godsdienstige Instellingen.
- 19 September 1796 Tweede inventaris van de roerende goederen der abdij.

---

* "Op den dag van haere plegtige wydinge BINNEN GEND DEN XXIV VAN SPROKEL-MAEND TEN JAERE aLs bYnaer 't gansCh VoL-WoeLenDe eUropa zIt In onVreDe zonDer Waere rUste. "Illa venit ad eum ad vesperam portans ramum Olivae virentibus foliis ore suo. De Duyve is ontrent den avond tot Noë gekomen, brengende in haeren Bek eenen Tak van Olyven met groene Blaederen."

D E N V R E D E I N D E U G D'
VOL HEMEL-ZEGEN TOEGEWENSCHT AEN DE GOD-VRED'-EN-DEUGD'-MINNENDE MEVROUW,
MEVROUW MARIA THERESI
VAN AUDENAERDE,

IN VOLLEN LUYSTER EN PLEGT VERHEVEN TOT

I X. A B D I S S E

DER WYD-BEROEMDE ABDYE VAN ONZE LIEVE VROUWE TER LAZARY

(G E Z E Y T)

RYKE GAST-HUYS,
ONDER DEN REGEL ENDE STANDAERD' VAN DEN GROOTEN E
HEYLIGEN VADER
B E N E D I C T U S.

OP DEN DAG' VAN HAERE PLEGTIGE INWYDINGE

BINNEN GEND' DEN XXIV. VAN FEBRUARIU

LOFFELYCK IN O'VERHEYD', G'HEYLIGT ZY UW WEIRDIGHEYD'.

I N L E Y D I N G. { Tu pascis Populum meum. } 2. Reg. 5. y. 2.
Gy zult myn Volk hoeden.

"Den Vrede in Deugd".

- 10 October 1796 Een vergoeding voor ieder koor-non van 10.000 £ de France, en voor ieder novice 1.000 £ de France.
- 23 Januari 1797 (30 Pluviôse l'an 5)
Het Rijke Gasthuis openbaar te koop gesteld.
- 10 Juni 1798 Terugkeer van de Abdis Maria-Theresia van Audenaerde en enkele nonnen in hun oude Abdij.
- 3 Juli 1818 De IX° en laatste Abdis Maria-Theresia van AUDENAERDE overleed op 3 Juli 1818.
- Haar wapenspreuk: "*IN VIRTUTE PAX*".
(Stadsarchief GENT, Atlas Goethebuer L 66/13b).

"IN VIRTUTE PAX"

De gaLLe-Looze DUYVe VoorzIen Van Den oLYF Van peYS,
geesteLYk beWezen in de zeer eerweirde, deugd-begaefde,
en achtbaere vrouw ... .. (cf. Genesis 8. 8-12)

Ruitvormig wapenschild, schildveld van zilver,
Opvliegende duif met olijftakje in de bek bovenop een bergtop.
(Bergen rijzen hoog op in het schild en eindigen meestal in een spitse top)
De Abdissen voerden enkel de herderstaf achter haar wapen.
(Bisschopstaf = kromstaf = herderstaf.)
De Abt of Abdis hebben een kromstaf met sluiër.
(Sluier = zweetdoek = Sudarium)
Een Abdis mag een kromstaf met Sudarium dragen tijdens een processie.
Abten en Abdissen dragen hun kromstaf uitsluitend binnen hun Abdij-klooster.
Teneinde de kromstaf van een bisschop te onderscheiden van die van een abt of abdis is deze voorzien van een sluiër (velum) die aan de knop van de staf is gehecht.
Deze bestaat uit een smalle zijden doek (panisellus), ook wel sudarium (sluier zweetdoek) genoemd, die moest voorkomen dat de dikwijls vochtige onbedekte hand in contact kwam met de staf; volgens de Romeinse Ritus werden handschoenen uitsluitend door Bisschoppen gedragen.

TIJDSGEBEUREN

1780-1792

JOZEF II Duits Keizer 1765-1790, °13.3.1741 Wenen †20.2.1790 aldaar, zoon van Keizer FRANS I en MARIA-THERESIA van Oostenrijk.

Jozefinisme, Tolerantie-edict 1781 (verhouding Kerk/Staat).

Poging van de "verlichte despoot" Jozef II tot radicale hervormingen in kerkelijke en politieke structuren.

Verzet van reactionaire Statisten (Van der Noot) en progressieve Vonckisten (Vonck).

1789 - Brabantse omwenteling,

1790 - Restauratie,

1789 - Luikse Revolutie,

1791 - Restauratie.

LEOPOLD II Duits Keizer 1790-1792, °5.5.1747 Wenen †1.3.1792 aldaar, broer en opvolger van Jozef II.

1792-1815

1789 - 1795 FRANSE REVOLUTIE.

21 September 1792, Franse Koningschap afgeschaft.

1792 - 1797 Eerste coalitie-oorlog tegen Frankrijk.

1792 - Franse bezetting van onze gewesten.

21 Januari 1793, Lodewijk XVI terechtgesteld (1774-1792)

1793 - Tweede Restauratie.

1793 - 1794 Schrikbewind.

1794 - Terugkeer der Franse troepen.

1795 - Annexatie (ook Luik) en afbraak oude structuren:

inrichting van 9 departementen,

afschaffing tienden, leen- en tolstelsel,

afschaffing der Gilden en standen,

laïcisering, einde wereldlijke macht der Kerk.

1795 - 1799 DIRECTOIRE. Verfransing Vlaamse burgerij.

1797 - 1798 kerkvervolgingen, Boerenkrijg tegen godsdienstpolitiek en militaire lasten (1798).

1799 - 1802 Tweede coalitie-oorlog.

1799 - 1804 CONSULAAT. 1801 - Concordaat.

1804 - 1815 NAPOLEON I Bonaparte Keizer van Frankrijk.

(°15.8.1769 Ajaccio †5.5.1821 St. Helena)

Tijdens Napoleon tijdelijk betere verhouding Kerk/Staat.

1805 - Derde coalitie-oorlog.

1806 - 1807 Vierde coalitie-oorlog.

1809 - Vijfde coalitie-oorlog.

1812 - 1814 Zesde coalitie-oorlog.

18 Juni 1815 Slag bij Waterloo, definitieve zege van de Coalitie!

1815-1830 Restauratie van de Bourbonmonarchie.

1815 - 1824 LODEWIJK XVIII (°1755 Versailles †1824).

1814 - 1830 De Verenigde Nederlanden, Koninkrijk als anti-Franse barrière.
Willem I Koning der Nederlanden.

1830 - 1839 Belgische Revolutie (25.8.1830) September-dagen.

1831 - LEOPOLD I Koning der Belgen. Internationaal Conferentie van Londen erkent Belgische onafhankelijkheid.

BIBLIOGRAFIE

- MONASTICON BELGE Tome VII Prov. Flandre Orientale 2me volume 1977.
- ACHT EEUWEN GENTSE ZIEKENHUIZEN, R.U.G. & U.Z. GENT 1993.
- DE PUE P. "Een abdijs die niet goed gekend is" in "Toerisme in Oost-Vlaanderen" Gent 1973 jg. 22 pp. 32-37.
- WYFFELS A. "Het hotel Reylof en het Rijke Gasthuis" in "Toerisme in Oost-Vlaanderen" Gent 1970 nr. 4 pp. 62-65.
- BRUNO BERNARD HEIM, KERKELIJKE HERALDIEK van 1270 tot Johannes-Paulus 1980, Uitgeverij Altiora-Averbode.
- CARL-ALEXANDER von VOLBORTH, Het Wapen stijl en vorm, 1971 Familia et Patria, Handzame.
- RIETSTAP'S Handboek der Wapenkunde, Leiden 1961.

- Stadsarchief Gent: Wapenschild en -spreuk:
Atlas Goetghebuer L 66/13b.
- Archief & Dokumentatiecentrum voor streekgeschiedenis te Melle: Openbaarbekendmaking-aanplakbiljetten der gewenste Abdisse, twee originele verschillende exemplaren.

Een verdienstelijke man zag het eerste levenslicht te Lokeren de 29 April 1691.
Zijn naam ?

<p>EGIDIUS FRANCISCUS AUDENAERDE kanunnik, vicaris-generaal, 23e deken Sint-Baafs Cathedraal te Gent.</p>

Gillis-Frans AUDENAERDE geboren te Lokeren de 29 April 1691,
zoon van Aegidius en Anna van Hecke,
overleden te GENT de 15 November 1768,
begraven in de Gentse Hoofdkerk, Sint-Baafs Cathedraal, in de kapel van de
HH. Petrus en Paulus.

Aegidius Franciscus AUDENAERDE, Locerensis, die professor in de theologie en in het Grieks was te Leuven vooraleer hoge functies te bekleden in het aartsbisdom Mechelen en in het bisdom Gent. Hij was de jongste Lokeraar om naar Leuven te gaan, die zich op 14-15 jaar liet inschrijven in het Castrum; (= de Burcht).

Primus aan de Universiteit te Leuven in 1711 voor filosofie, in 1721 licentiaat in de theologie; vervolgens professor in filosofie aan de pedagogie de Burcht, professor Grieks aan het Trilingue-college. Hij werd deken der faculteit der kunsten.

Vanaf 1732 begint hij een kerkelijke carrière, eerst bij het aartsbisdom Mechelen en daarna door zijn dorpsgenoot bisschop Joannes Baptista de Smet naar het bisdom Gent geroepen.

Op 24 Mei 1737 werd hij, kanunnik van de Metropool Mechelen, 13e kanunnik en "Pénitencier" (boetpriester) van de Cathedraal van Sint-Baafs te Gent. (Chanoine de la troisième Prébende graduée du côté gauche. - E.A. HELLIN.)

Een jaar later werd hij Aartspriester, 7 Maart 1738, en op 24 December 1748 werd hij de 23e Deken van de Cathedraal te Gent. In 1741 bij het overlijden van Monseigneur J.B. de Smet, bisschop van Gent (1731-41) was hij eveneens Vicaris-Generaal van het openstaande bisdom Gent.

Zijn digniteitswapen is wapenschild van lazuur (blauw), drie boeken van goud, 2 en 1, de boekruggen naar schildpunt gericht.

Zijn wapenspreuk: "SAPIENTIAM ANTIQUORUM EXQUIRET SAPIENS."

Gillis-Frans AUDENAERT overleed te Gent de 15 November 1768, begraven in de kapel der HH Petrus en Paulus in de Hoofdkerk St. Baafs te Gent, naast het graf van Deken Le Monier.

Zijn grafsteen is van witte marmer (207 x 112 cm) in omlijsting in de vloer van kapel XVII, links, bijna geheel uitgesleten.

Zerk met zijn digniteitswapen en grafschrift:

Schrijfwijze & spellingsvarianten: AUDENAERDE - AUDENAERT.

QUOD MORTALE HABUIT
HIC DEPONI VOLUIT
REV. ADM. AC AMPLISSIMUS DOMINUS

AEGIDIUS FRANCISCUS AUDENAERT,
LOKERENSIS - WASIANUS S.T.L.,

OLIM LOVANIÏ IN QUATUOR PAEDAGOGIORUM
CONCURSU PRIMUS IN ARTIBUS DECLARATUS,
IBIDEM PHILOSOPHIAE AC LINGUAE GRAECAE,
PROFESSOR, DEINDE ECCL. METROPOLITANAE
MECHLINIAE CANONICUS, TANDEM HUIUS
EXEMPTAE CATHED.ECC.CAN.GRADUATUS
ET SUCCESSIVE POENITENTIARUS,
ARCHIPRESBYTER ET DECANUS:
FUIT CENSOR LIBRORUM, PASTOR CHORI,
EXAMINATOR AC JUDEX SYNODALIS,
NEC NON SEDE VACANTE VICARIUS GENERALIS,
IN OMNIBUS ACUTISSIMO JUDICIO,
RECTA AC SINCERA INDOLE EXCELLUIT,
FACTA OPULENTISSIMA APUD LOVANIENSES,
PRO WASIANIS FUNDATIONE, EX QUA
IN HAC CATHEDRALI ANNIVERSARIUM
PERPETUUM
AETATIS SUAE ANNO 77. DIEM ULTIMUM
CLAUSIT 15 NOVEMBRIS 1768.

R.I.P.

Van Dr. Maurits Ghysseling, ontvingen wij de hierna vermelde data nopens archiefstukken van het oud-archief van Sint-Baafs.

1725 nov. 29 (1 stuk) K8507.

Inventaris van de roerende goederen, sterfhuis van Guilielmus Kerckhoffs, kapelaan in St. Rombouts te Mechelen, opgemaakt op verzoek van testament-uitvoerder Egidius Franciscus Audenaert.

1757 sep. 20 (1 bundel) K8495.

Akte van notaris François van Tieghem houdende stichting door Egidius Franciscus Audenaert van beurzen voor studenten in de pedagogie, het Castrum te Leuven, met voorrang voor familieleden, waartoe hij renten legateert tot een bedrag 8000 Gulden kapitaal ten laste van de Staten van Vlaanderen en tot tweemaal 1000 Pond kapitaal ten laste van het land van Waas.

1761 Juni 09.: aanstelling van provisorsen van die fundatie.

1764 Dec. 10.: supplementaire gift.

Uittreksel van zijn testament voor zijn erfgenamen van 1765, januari 27, betreffende die fundatie, en diverse kopieën en vertalingen.

K8497. Brieven voor en door Eugène Joseph HULIN, geneesheer te Gent, over het eventuele voortbestaan van de vruchten van de fundaties E.F. Audenaert en Lambertus Franciscus van Damme te Leuven, aangeslagen tijdens het Frans bewind 1819-1820.

BIBLIOGRAFIE

- E.A. HELLIN, *Histoire chronologique des Evêques et du Chapitre de l'église Cathédrale de S. Bavon à Gand, 1772.*
- Dr. Elisabeth DHANENS, *Inventaris van het Kunstpatrimonium van Oostvlaanderen, (V) St. Baafskathedraal Gent, 1965.*
- Paul VANDEN BAVIERE, *Studeren tijdens het Ancien Regime, Lokeraars te Leuven (1476-1791) (Lokeren vroeger).*
- Jozef van GOEY, *Bijdrage tot de geschiedenis der stad Lokeren in Lokeren Vroeger, 1939.*

Jacques DISCART-AUDENAERDE

OUDE FOTO'S

Het is meer dan eens gebeurd dat, naar aanleiding van een of ander artikel, een lezer ons laat weten dat hij beschikt over oude foto's die dit artikel hadden kunnen illustreren.

Wij hebben de indruk dat er nog zeer veel interessante foto's ergens liggen te slapen in een of andere bijna vergeten doos, en dat is natuurlijk spijtig want ze konden evengoed niet bestaan.

Foto's van Gentse stadsbeelden, Gentse personen, Gentse gebeurtenissen uit het verleden zijn uiteraard zaken die onze lezers sterk interesseren. Wie daarover beschikt mag het ons altijd laten weten. Zijn zij vatbaar voor reproductie, dan zullen wij ze graag publiceren.

Onnodig te zeggen dat, na gebruik, zij ongeschonden aan de eigenaars terug bezorgd worden.

EEN 'CONFRERIE' VAN DE 'JONCKHEYT' IN DE WATERWIJK

In het Gentse stadsarchief bevindt zich een document (1) omtrent een zeventiende en achttiende eeuwse organisatievorm van jongelui dat om meer dan een reden merkwaardig is. Het is zeldzaam en vooral waardevol omdat er niet zoveel bekend is omtrent het leven van die bevolkingsgroep in die tijd (2). Het trok vermoedelijk om die reden de aandacht van stadsarchivaris Prudens Van Duyse die er in 1855-1856 een bijdrage aan wijdde (3). Deze in zijn tijd eminente auteur (4) die ook nog het bestaan van een tweede gelijkaardige vereniging te Gent vermeldt, gaf een transscriptie van de zeventiende eeuwse reglementen ('poincten ende artielen') samen met een commentaar. De taal waarin deze commentaar gesteld is, komt nu bijna 150 jaar later al bijna even ongewoon over als de taal van het originele document uit 1657, althans voor niet-kenners van het zeventiende en het negentiende eeuwse Nederlands. Ter illustratie van het feit dat niet alleen de zeden maar ook de taal, met of zonder spellingshervormingen, in aanzienlijke mate evolueerden, geven we hier de meest sprekende gedeelten van het commentaar en de originele tekst.

Van Duyse beschrijft onder meer het volgende onder de titel 'Broederschap der jongmans van den Waterwyk te Gent':

'Dit broederschap, opgerigt in St Jacobs kerk, onder den titel der Heilige Drieuldigheid, bloeide te Gent omtrent de helft der XVIIe eeuw. Het wierd ingesteld voor de jongmans den Waterwyk bewoonende, dat is de straten liggende tusschen de Baudeloolei (5) en de oude Minnemeerschbrug'...

'Het was samengesteld uit een deken, een bailjuw een onbepaald getal jongmans'...

'Het oogwit dezer inrigting, welk waerschyndlyk was het huwelyk tusschen de jongelingen van dezen wyk op eene gepaste wyze te bevoordeelingen, staet by deszelfs verordening niet uitgedrukt.'...

'Jaerlyks of alle twee jaren, volgens de beliefte dezer jongmans, werd onder hen eene vriendelyke maelyd gehouden; de bailjuw was met de handhaving der orde belast. De krakeelen waren te dezer vergadering strengelyk verboden, zelfs op poene van uitsluiting van dengene die daertoe aenleiding had gegeven. By deze maelyden was het aen elk lid of jongman geoorlofd eene dochter mede te brengen, voor zoo veel nogtans, dat deze ook den Waterwyk bewoonde; wilde iemand volstrekt buiten deze voorwaerde gaen, en zich ter maelyd aanbieden met eene dochter die buiten dien omtrek woonde, het bestuer des broederschaps was hierin nog al toegevend: mits eene kleine vergelding..., wierd die misschien menigmalen hertverlangde gunst door den waterwykschen jongman bekomen.' Om elke mogelijkheid tot misverstand te vermijden

voegen we hier nog aan toe dat de 'dochter' van de 'jongman' uiteraard een 'jonge dochter' (ongetrouwd meisje) was.

Naast een aantal bepalingen omtrent betalingen van een 'willecomme', wekelijkse bijdrage ('inleg'), 'adieu ofte afscheyt' (bij huwelijk of ingang van geestelijke staat), misviering en processiegang, vinden we er inderdaad de 'items' omtrent het jaarlijkse feestmaal. De zeventiende eeuwse tekst luidt als volgt (teksttranscriptie van Van Duyse):

'Ende alsoo voor desen de voorseyde jonckheyt ghewoone syn alle jaeren ofte twee jaeren, emmers thaerlieder gheliefte te vergaederen ende tsamen te houden eene vriendelycke maelyt, soo wert by desen aen ieghelicken van den jonckheyt gheinterdiceert met elcanderen alsdan te maeken eenich crackeel ofte d'een den anderen, met worden ofte weercken te injurieren, op peyne van dat sylieden by den bailliu van de confrerie daer over ghecalengiert sullen worden, ende betaelen de boete van twee schellingen grooten, midtsghaders oock dat den gone oorsaecke wesende van tvoorseyde crackeel, (v)uytte voorseyde confrerie sal gheseyt ende gheroyeert worden inghevalle het voorseyde faict, door syne grootte, tselve verdient ende meriteert.

Item, sal elcken jonckman, diet ghelieft, ter voorseyder maelydyt moghen begroeten ende medebrynghen eene dochtere die hy sal commen te bewillighen, woonachtich onder den voorseyden Waterwyck; sonder nochtans eene andere dochter, niet woonachtich in den voorseyden wyck, in de voornoemde maelyt ofte vergaederynghe te moghen medebrynghen, ten sy by hem betaelende tot proflicte van de voorseyde confrerie, over de voorseyde vremde dochtere, ses schellynghen, acht grooten.'

De tekst is een opvallende en expliciete illustratie van de gangbare gebruiken inzake partnerkeuze die men in het vakjargon sociale endogamie noemt. Vandebroecke (6) geeft hiervan een sprekende illustratie uit een Westvlaamse plattelandsgemeente waar in het midden van de vorige eeuw nog, in meer dan een derde van de huwelijken de ouderlijke woningen van het vrijende paartje niet meer dan een paar honderd meter van elkaar verwijderd lagen. Dit fenomeen deed zich vooral voor onder de lagere klassen en de minst geschoolden. De bijdrage die de vermetele 'Waterwyckhsen jongman', moest betalen om zijn 'vremde dochtere' in de feestzaal te krijgen was inderdaad (on)behoorlijk hoog (7).

Ons voorbeeld toont ook aan hoe in het midden van de zeventiende eeuw de Kerk het sociale leven beheerste en bestaande gebruiken wist te integreren in haar structuren en praktijken. Vandebroecke schrijft omtrent de kerkelijke feesten: '...vast staat ... dat tal van gebeurtenissen zoals processies een meer profaan slot kenden, zodat de jongeren ze eerder om dit ontspanningselement

dan om hun religieuze toedracht bezochten en bijwoonden. Het aangename met het nuttig wist men ook vroeger al te combineren.'

De confrerie of broederschap was zoals die namen impliceren uiteraard een puur mannelijke bedoening. Dat vrouwen daarin een rol te spelen hadden was alleen maar te wijten aan de unieke natuur van deze Waterwijkse instelling. Verder houden we ons bij de voorzichtige commentaren van Van Duyse die ons het volgende voorhoudt:

'Veel waer er over den openbaren geest van dit tijdstip in ons vaderland te zeggen, bij het nagaen der gebeurtenissen welken dien sluimerenden zieletoestand des volks te wege gebracht; maer dit alles uiteen te zetten, en met het bewuste broederschap, in verband te brengen, behoort hier tot ons bestek niet.'

Even voorzichtig maar meer terzake is dan tenslotte de volgende overweging van Prudens (nomen est omen) Van Duyse, onze zeer negentiende eeuwse gids: 'Of de werkzaamheden van dit broederschap met goeden uitslag zyn bekroond geweest, is, by gebrek van officiële bescheeden daeromtrent, ons niet gebleken.'

NOTEN

1. Stadsarchief Gent (SAG), Reeks 93 nr. 45, f. 139-140v°.
2. Omtrent dit onderwerp verscheen er een indringende en onverhulde beschrijving van de toestanden in onze gewesten van de hand van C. Vandenbroeke: 'Vrijen en trouwen van de Middeleeuwen tot heden' Elsevier, Brussel-Amsterdam, 1986.
3. In: Annales de la Société Royale des Beaux Arts et Littérature de Gand, Gent, 1885-1886, p. 315-321.
4. Prudens Van Duyse (Dendermonde, 1804 - Gent 1859), literator, geschiedschrijver vooral van de rederijderskamers, stadsarchivaris te Gent van 1838 tot 1859. De auteur vermeldt eerlijkheidshalve in dit artikel dat hij zijn 'stukken' te danken had 'aen den heer Joseph de Moor, hulp-archivist der stad van Gent'.
5. In de achttiende en gedeeltelijk ook nog in de negentiende eeuw werd de Ottogracht vooral met de naam Baudelooley of Baudelooleyken aangeduid.
6. Vandenbroeke, 1986, p. 24.
7. Dit bedrag dat door Van Duyse klein genoemd werd stemt ongeveer overeen met ongeveer twee tot drie daglonen van een diender uit het bouwbedrijf. Zie: Van Ryssel D. De Gentse huishuren tussen 1500 en 1795. Historische uitgaven Pro Civitate, Reeks in-8°, nr. 15, 1967.
8. Vandenbroeke, 1986, p. 27.

L. DEVRIESE

OPLOSSING PUZZEL 1995

Uit volle borst en onder gehalm van trompetten en bazuinen kondigen we thans de uitslag van de puzzel 1995 aan. En zeg nu niet dat er geen muziek in zat!

1) Paganini Niccolo overleed op 27 mei 1840 te Nice, bibl. overvloedig, G.T. 1981, nr. 6, 288.

2) Miry Karel; A. Lemaire, Charles Miry, in: *Revue Pédagogique* (1889); C. Bergmans, in: *Le conservatoire royal de musique de Gand* (1901); G. Verriest, in: *Het lyrisch toneel te Gent* (1966).

3) Liszt Franz: Liszt in Gentse Troonzaal gekroond, in: *Palmares*, 6de jg., nr. 3, 1964, 1, 13.

4) De Cock César; V. Van Doorne, Xavier De Cock (1818-1896), César De Cock (1823-1904), Gustave Den Duyts (1850-1897), Deinze 1988.

5) Mozart Wolfgang Amadeus, bibl. overvloedig.

6) Loeillet Jacques; P. Bergmans, Les Loeillet, in: *Bulletin de la Classe des Beaux Arts, IX, Académie Royale de Belgique*, 1928.

7) Van der Elst Jan (1598-1670); N. Teeuwen, Pater Jan van der Elst (1598-1670), in: *De Schalmei*, 1949, 125-127.

8) Bral Luk, He, he 't is zomer, J. De Nijs-L. Bral, 1974.

9) Waeri Karel; G. Deseyn, Gids voor oud-Gent, Antwerpen-Weesp 1984, 44; P. Waeri, Kluchtige en politieke liederen van Karel Waeri, Gent 1899.

Alle lettertjes samen vormen deze de naam van één der belangrijkste Belgische componisten: De Meester Louis. Hij was tevens lid van de Gentse St.-Jorisgilde en zijn gedenkplaat treffen we nog steeds aan in het Patershol. Zijn beeltenis met barret, pijp en zware wenkbrauwen blijft bij velen in het geheugen gegrift. Zijn sympathiek en eenvoudig voorkomen sierde deze voorname grootse meester, die op 28 oktober 1904 in Roeselare het levenslicht zag.

De Quizmaker, waar muziek in zit.

Niet al te moeilijk deze keer. Bewijs: het groot aantal juiste antwoorden. Wij ontvingen 19 antwoorden, waarvan 16 volledig correct.

Kampioen (zoals in 1992-1993-1994): De Heer **Arthur De Decker** die de indruk geeft onklopbaar te zullen worden.

Wij laten hier de lijst volgen van deze die een correct antwoord instuurden, in de volgorde van aankomst: De Heren **Arthur De Decker**, **André Despretz**, **Roger De Buyst**, **Hubert Mestrum**, **Mevrouw E. Wauters-D'haen**, de Heren **Roger Buyle**, **Erik Dekeyser**, **Mevrouw Rachel Van der Haegen-Vandenbossche**, de Heren **Richard Caese**, **Gaston Scharre**, **Marcel Vander Straeten**, **Jos Tavernier**, **Jacques Tielemans**, **Piet Cassiman**, **Mevrouw Christine Desnoeck** en de Heer **Jacques Matthys**.

De Heren **Luc De Smul** en **Leon Elderweirt** struikelden beiden over Vraag 7 en gaven als antwoord **Vanden Kerckhove**.

De Heer **Pierre Heyde**, was het misschien een verstrooidheid, vergat Vraag 3.

Enkele reacties van deelnemers:

De Heer **Arthur De Decker**: de meeste antwoorden zijn gemakkelijk te vinden in gelijk welke encyclopedie.

De Heer **André Despretz**: zijn muzikaal antwoord vindt u op een afzonderlijke bladzijde.

De Heer **Roger De Buyst**: Geere bij, Geere bij, Geere bij, En loat 't muziek moar speele, etc. Ik hoop dat ik niet overmoedig aan het zingen ben, maar ik heb er toch veel plezier aan gehad. Hartelijk dank voor uw muziekquiz en laat ons hopen tot volgend jaar.

De Heer **Hubert Mestrum**: Dit jaar was het inderdaad zéér gemakkelijk! Hij voegt er aan toe dat **Winkler Prins** als sterfdatum van **Louis De Meester** 12 december vermeldt en vraagt zich af wie er mis is: de **Dekenij** of de **Encyclopedie**?

Mevrouw E. Wauters-D'haen: Plezant! Liever een kort plezier dan een lange pijn! Maar een beetje meer kauwgom mag er misschien toch wel in. 't Was in ieder geval prettig ons een keertje niet al te onwetend te voelen!

De Heer **Erik Dekeyser** hoopte op een "uitmuntendheid". Hij heeft ze gekregen.

Mevrouw Rachel Vanderhaegen-Vandenbossche: Dat u zeer goed gemutst bent, kan ik wel geloven als ik de opgave van dit jaar vergelijk met de voorgaande twee.

De Heer **Richard Caese**: Het was inderdaad iets minder, alhoewel er toch nog zoekwerk bij te pas kwam, maar dat hoort zo.

De Heer **Luc De Smul**: Hartelijk dank voor alweer een Puzzel, een die mits een beetje algemene kennis voor velen binnen het bereik lag. Het moet niet altijd "specialistenwerk" zijn.

Waarde Quismaster,

Bittere tetsurstelling !!!
Gewicht voor het geshuil van de kudde kultuurproleten; de

troppeel lichtvoetige zagemeelkoppen.
Vox populi, non est vox Dei ...

Voorwaar, de puzzel '95 is een té zachtgekookt eitje.

Het zal de leeftijd zijn. Maar graag komen we niet zó vlug
klaar, omwille van de lieve lust.

Mag het volgend jaar dan toch iets meer zijn ?

Zullen Thuur en Dreetje het de stroppeledragers opnieuw diets
moeten maken dat zij - Ninovieters kaffeegieters - uit Sande

rus' wijsste der steden komen ?

Leg zonder denmoed je lamsvelletje af, Quismaster, en brouw
ons voor volgende jaren puzzels die jij evenmin kunt oplossen.

Je zat snor, gezien de fouten in de opgave '94, die je wijse-
lijk en stilzwijgend met de mantel der liefde hebt bedekt.

Greetjes, zonder ode aan de vreugde, vanwege de nazant van

Des Prés Josquin,
A.D., le vilain.

J.M.G.

Commentaar van de Heer André Despretz.

De Heren **Gaston Scharre** en **Marcel Vander Straeten** doen opmerken dat het in feite **von Liszt** moest zijn.

De Heer **Vander Straeten** geeft bij Jacques Loeillet de volgende interessante aanvulling: Grootvader: Jacob de Oude, stadsbeiaardier. Vader: Jean Baptist, barbier. Broers: 1) Peter, ook stadshoboïst-dansmeester. 2) Jean Baptist, genaamd de Londense. 3) Jacques, de gevraagde. Jacques had ook nog een oom: Pieter Emmanuel, Directeur van de Gentse schouwburg en dansmeester. En een neef: Jean Baptist van Gent (componist).

De Heer **Jos Tavernier** stelt aan de "luidklinkende Quizmaster" de vraag: "Mag het iets minder zijn?" en hij geeft zelf het antwoord: "Ja, dat mocht ook wel eens."

De Heer **Jacques Tielemans**: Met dank voor de aangename uurtjes opzoekwerk en tot volgende keer!

De Heer **Piet Cassiman** had enkel met Vraag 7 wat moeite, maar vond de oplossing toch in een Engelse Muziekencyclopedie.

Mevrouw **Christine Desnoeck** is haar onderzoekingswerk begonnen "met schuchtere schreden", een methode die nog zo slecht niet moet zijn, want ze heeft alles goed. Verspreid over 3 volle bladzijden legt zij uit hoe ze tot de juiste antwoorden gekomen is.

Conclusie:

Met deze Puzzel heeft onze Quizmaster zijn blazen wat opgepoetst. Niemand heeft op hem geschoten, of zelfs maar bedreigingen geuit. Hij mag voortdoen!

GENTSE MEMORIEDAGEN: 16-17-18 FEBRUARI

16 februari 1128:

De Gentenaars komen in opstand tegen Willem Clito, die zij enkele maanden tevoren als graaf van Vlaanderen hadden erkend. (Willem Clito was de zoon van Robert Courteheuse van Normandië. Hij was verwant met de Vlaamse graven. Hij werd na de moord op Karel de Goede (1127) door de Franse koning Lodewijk VI als graaf van Vlaanderen aangesteld, ondanks het verzet van de Vlaamse steden. Toen Willem de stedelijke privileges niet eerbiedigde kwamen Gent en Brugge in opstand en steunden Diederik van den Elzas, die aanspraken maakte op Vlaanderen. In de strijd tegen Diederik sneuvelde Willem bij Aalst op 27 of 28.7.1128.)

16 februari 1338:

Jacob van Artevelde, die al een politiek verdrag gesloten heeft tussen Gent en Engeland, slaagt erin om op 16 februari ook Brugge en Ieper het verdrag te laten ondertekenen, wat de definitieve overwinning van de Gentse hoofdman betekent.

16 februari 1477:

Gent had na de uitvaardiging van het Groot Privilege van Maria van Bourgondië nog een bijzonder privilege gekregen waarbij de stad hersteld werd in al haar vrijheden, rechten en gebruiken, die zij verspeeld had bij de Vrede van Gavere en door het Calffel van Brussel in 1468. Deze twee hatelijke documenten werden op de Collatiezolder van het stadhuis plechtig ongeldig gemaakt. De neringen mochten nu weer zelf hun dekens kiezen waardoor de ambachtslieden weer meer te zeggen kregen op het politiek toneel. Op 16 februari kwam Maria te Gent nog eens openbaar bezweren wat zij pas had vergund. De inhuldiging verliep uiteraard zeer hartelijk. Het was in de Sint-Janskerk, de huidige Sint-Baafskathedraal, dat zij trouw zwoer aan de haar "voorgeschreven" eed.

16 februari 1540:

Op 14 februari was keizer Karel naar Gent gekomen om zijn opstandige geboortestad te straffen. De keizer sloeg echter niet onmiddellijk na zijn aankomst toe. Daarom schepten de Gentenaars moed, in de overtuiging dat ze er met een boete zouden van af komen, en dienden op 16 februari een verweerschrift in met het oog op het behouden van hun privileges en vrijheden.

16 februari 1839:

Geboorte te Gent van de kunstschilder Désiré De Keghel, een gewetensvolle bloemenschilder. Hij overleed in 1901.

17 februari 1540:

Op 17 februari echter vaardigde keizer Karel een arrestatiebevel uit tegen de 25 belangrijkste leiders van de opstand. Vijftien man werden onmiddellijk in Gent opgepakt en gevangen gezet. Twee anderen, die in Brabant verbleven, sloot men op in het kasteel van Vilvoorde. De rest bleef voortvluchtig.

17 februari 1758:

Geboorte te Gent van Anne-Marie Van Reysschoot, leerlinge van haar broer Pieter Norbert Van Reysschoot. Zij schilderde ondermeer een paar portretten in Schreyboom. Zij zal overlijden op 27 december 1850.

17 februari 1828:

Het blijspel "De Broedertwist" wordt in de gevangenis van Gent opgevoerd door de gedetineerden. Het publiek is talrijk.

17 februari 1874:

Overlijden van de Gentse geleerde Adolphe Quetelet. (Hij promoveerde in 1819 aan de pas opgerichte Gentse universiteit als eerste doctor in de wetenschappen. In 1823 stelde hij aan de Nederlandse minister Falck voor een observatorium te Brussel op te richten; het verzoek werd ingewilligd en in 1826 werd Quetelet met de organisatie van het observatorium belast. Pas in 1832 kon het in werking treden.)

18 februari 1805:

Het Scheldedepartement moet 575 soldaten en evenveel reservisten leveren. Het contingent van het arrondissement Gent wordt bepaald op 400 manschappen. (Dit in het teken van de invasie op Engeland die Napoleon aan het voorbereiden is. Door de Engelse overmacht ter zee loopt het plan echter op niets uit. De vernietigende zeeslag bij Trafalgar, het voorgebergte aan de kust van de Spaanse provincie Cadiz, die gestreden zal worden op 21.10.1805, zal een eind maken aan Napoleons invasiedroom.)

18 februari 1825:

Optreden in de Schouwburg van de beroemde bariton Martin. Er komt echter niet zoveel volk opdagen als enige dagen vroeger, toen de hond "Munito", die kon lezen en schrijven, in diezelfde Schouwburg te zien was. Zoals men ziet is de zucht naar sensatie niet alleen van onze tijd.

18 februari 1831:

De Gentse overheid laat officieel proclameren dat baron Erasme Louis Surlet de Chokier te Brussel door het Nationaal Congres tot regent werd verkozen. (Nam in 1789 deel aan de Brabantse Omwenteling en trad als Belgisch patriot in Franse dienst na de Slag van jennappes (1792). Tijdens de Belgische Revolutie van 1830 was hij één van de leiders van het verzet. In november 1830 werd hij voorzitter van het Nationaal Congres en lid van de afvaardiging, die er bij de Franse koning Louis-Philippe op aandrang, diens zoon, de hertog van Nemours, tot Belgisch koning te laten kronen. Na mislukking van dit plan werd hij regent tot juli 1831. Hij trok zich na de troonsbestijging van koning Leopold I uit de politiek terug.)

13 februari 1927:

Kan. Van den Gheyn, 25 jaar voorzitter van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, wordt plechtig op het Gentse Stadhuis ontvangen. Redevoeringen worden gehouden door Professor Henri Pirenne, burgemeester Van der Stegen, conservator Van Werveke en dhr. De Mulder, voorzitter van de Bond van Oudleerlingen van het Sint-Lievenscollege.

Ronald DE BUCK

GENSCHEN WOORDE EN UITDRUKKINGEN

Deel XXVIII

Raak, raak,
nen twiedekker!

Gentse woorden & Uitdrukkingen

Bijien geschart...
en oetiekend deur

Eddy Levis & Gill. Van Geert

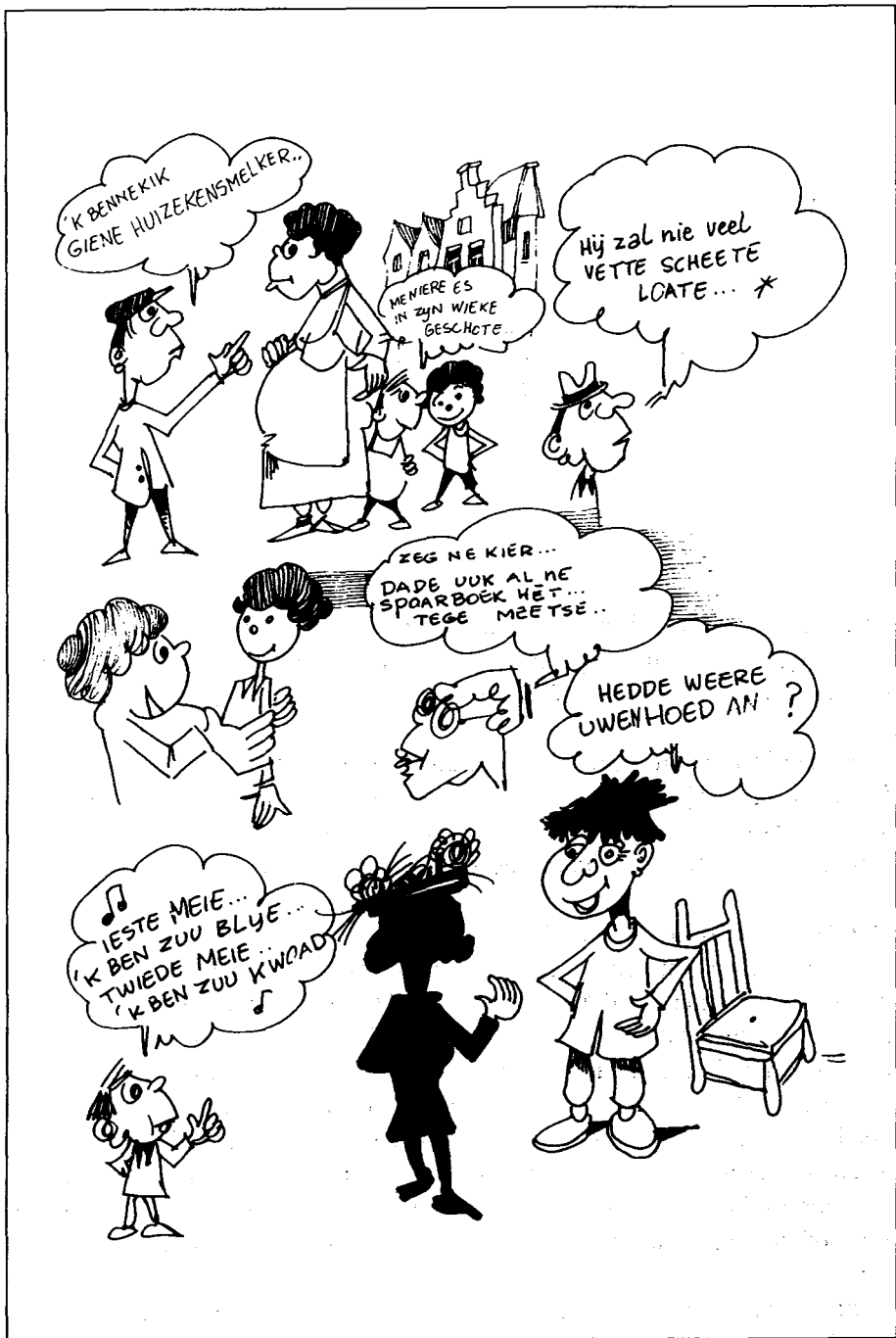
'k Bennekik giene huizekesmelker

Huizekesmelker wordt gezegd van iemand die veel kleine huisjes bezit, van wier opbrengst hij moet leven. Het melken staat hier voor de bewoners van de huisjes leegknippen door (bijna) woekerprijzen te vragen.

In de eerste helft van de 19de eeuw was het woningaanbod tegenover de sterke inwijking zodanig gering, dat men bij voorbaat verzekerd was de huisjes waar men had in geïnvesteerd, aan woekerprijzen te kunnen verhuren. Net als in de 18de eeuw bleef vooral de Gentse kleine burgerij (mid-denstanders, koop-

lieden, ondernemers) die zich toelieden op de speculatie in arbeiderswoningen, beluiken, huurkazernes, kwartierwoningen, cités en zelfs de zgn. "garnies", mansardes en kelders. De voornaamste reden waarom speculanten het beluik boven andere bouwvormen verkozen, was dat ze door hun onproductief binnenerf op deze wijze financieel rendabel te maken, tevens ontsnapten aan alle gemeentelijke bouwcontrole. (Guido Deseyn: Volkshuisvesting te Gent - 19de eeuw). Zie ook hoger plaat 13: "... en hulder voader es nen huizekesmelker.

DE STEKKERE: "Kende ni Speelman niede? Iéne van de rijkste manne van

Plaat 34

de stad, eigenirre van wel 75 huize."

SIES: "Wel tzuuzes! Kenne kik iéne die ter wel 100 ee; 'k hèn ze verleje joar nog helpe witte. Nog gien kleine kerwije."

DE STEKKERE: "Wie-j-ès dienen **huizekesmelkere?**" ("Oe èwer oe zotter", p. 7)

Meniere es in zijn wieke geschote

Syn.: Hij es g'affronteerd, hij es op zijn tiene getorte": Hij is beledigd, gegriefd, gekwetst.

Hij zal nie veel vette scheete loate

Syn.: " 't Zal giene vette zijn, 't es moar poverkes, men hèn 't niet vet, het goat er niet vet, hij zalter hem niet te vet aan lekke".

"Maer bij den andere denke mij en gaey' het ook zoo vet niet."

(Sysse-Panne, 1.8.1795)

Fig.: Hij zal er zich niet te veel profijt aan doen, 't zal niet zo best zijn.

Zegt ne kier dade uuk al ne spaarboek hêt tege meetse

Wordt tegen kinderen gezegd, maar is voor het oor van meter bestemd, om haar te laten horen dat ze moet "afschiete", iets moet geven, een gift moet doen.

Ieste mei 'k ben zuu blij, twiede meie 'k ben zuu kwoad

Socialistisch liedje dat op 1 mei wordt gezongen en slechts deze twee regels telt. Het wordt gezongen op twee regels van de Internationale: "Makkers ten laatsten male, - Tot de strijd ons geschaard".

Hedde weere uwen hoed an?

Syn.: Hedde op den azijn gezeete? Es u huishuure gevalle? Hedd'U adzuunmuile nan? Komde van d'Andzuunleie dan? Ge ziet er malgré uit (<Fr.: "malgré": tegen zijn zin). Hedde 't zuur an uwe naffel? Hedde were Uwen hoed op? Zijde niet goed gezind dan? Zijde mee U verkeerd bien uit U bedde gestapt? Sleept U muile (smoel, tote)? Hij es mee zijn gat uit zijn bedde gestapt. Zijnen hoed stoa schief. Zijn muile (tote, smoel) hang weere; tert er nie op hîn! Zijde weere viesgezind (viesgetroeteld). Hij hee zijnen hoed an mee brieë binders. Wat hondse hee't er U gebeete? Zijd'in Uwe neuze gebeete dan?": wordt gezegd of gevraagd aan personen die slecht gemutst zijn; die een rothumeur hebben.

Ook: "Ge zij moeilijk, ge zij lastig, slecht gezind, diffeciel (<Fr.: "difficile": moeilijk), ne vieze gast, ne vieze colson (<Fr.: "caleçon": onderbroek), ne vieze kadee, ne vieze coco, ne vieze compère (<Fr.: "compère": peter, vent, kerel), ne vieze kust-mijn-kluuten, ne vieze peere, ne vieze patriot, ne vieze kieskiedie

(<Fr.: "Qu'est-ce qu'il dit?": "Wat zegt hij?"), ne vieze schacht, ne vieze mostoarpot, ne viezen bruegel, ne vieze knoape, een vies man, een vieze meere, ne vieze krawat, ne vieze kwast, ne vieze kwibus, een vies model, een vieze muile, ne vieze kalant (: klant), de wereld droait teege zijn goeste, hij beziet iedereen mee een vies uuge, vies gemutst zijn, hij es in zijnen viezen uitzet, zijn klakke (mutse, zijnen hoed) stoat verkeerd, 't es ne viezekluut, 't es al vies-geweg bij hem, hij es in zijne vieze, 't es een viezekonte, hedde ziere in Uw hoar dan? Hij hee een vies hoar in, hij es mee een kwoad hoar opgestoan, hij hee zijn vieze muts'an, hij luupt mee een tote (smoel, muile, ...) gelijk een onweere, azuu een stuurmuile (: stuurs gezicht)-, azuu ne vieze petoater (- patat)."

"Myn kind, zoo moet gij U altyd verheugen in al u lyden, toonende een bly gelaet; want de stuermylen behaegen my niet." (Pelgrimie, 2, 285, 1673)

"Waar is u tong? Wat's dit? my dunckt gy stueremyylt, Siet voor u eer mijn hand sich niet aen u vervuylt."

(Gecr. leersse, 6, 1718)

Zie ook plaat 3 & 19: "ik worde ne echte schiefzieker" en plaat 10: "Nen azijn-pisser, ikke?"

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 15 mei 1925 verscheen er in "De Gazet van Gent" een artikel van **Alfons Van Werveke** over

HOE LEDEBERG VERGETEN WERD BIJ DE VERDEELING VAN HET LAND IN GEMEENTEN TEN JARE 1796

Ledeberg was destijds een heerlijkheid, behorende aan de abdij van Sint-Pieters nevens Gent. In dat leen, evenals in zijne andere leenen, belastte de abt van dit klooster met de uitoefening van zijn heerlijke rechten schepenen en een baljuw, die bestuurden en recht spraken in zijn naam.

Men weet, dat, na een eerste bezetting van wat minder dan vijf maanden in 1792-1793, de Franschen zich van Gent meester maakten 4 Juli 1794, ons land bij Frankrijk inlijfden 18 Juni 1795 en het bezetten tot in 1814.

9 September 1795 kondigde men van het pui op den hoek van het Stadhuis te Gent het besluit af, waarbij het leenstelsel werd opgeheven. 17 September 1796 werd de wet afgelezen van den 1 van die maand, die de geestelijke orden afschafte. Van 10 October tot 3 December was men te Gent bezig met het sluiten van de kloosters. Van dan af aan was er geen heer meer te Ledeberg, dat

ook geen heerlijkheid meer was. Wat gewerd er van?

Vooraleer op die vraag te antwoorden, blijven wij een oogenblik stil bij den naam van de heerlijkheid. Men vindt hem reeds in zeer oude oorkonden. In een Latijnsch stuk van 966 staat het *Letha* geschreven, in 1038 *Letha*, in 1163 *Lethen*; in een Nederlandse oorkonde van 1296, waarvan wij het oorspronkelijk stuk niet hebben kunnen ontdekken, vindt men *Lede*; in de rekening van de stad Gent 1327-1328 leest men *Leden*; in 1428 is het *Lede*, zoo ook in 1533, 1567, 1594, 1613. Ten jare 1598 voegt men bij *Lede*, voor het eerst, naar wij weten, het woord *berg*: een stuk van dat jaar geeft verschillende maal *Lieberch*; één van 1624 geeft *Lederberch* met *r* en dan is't *Ledeberch* in 1661, 1685, 1687, 1688, 1698, 1702 (*Ledebergh*), enz. Vóór *Ledeberg* zet men nogal dikwijls *Sinte-Pieters*: *Sinte-Pieters-Ledeberch*. Wat beteekent *Ledeberg*? Merken wij eerst en vooral op, dat er in Vlaanderen verschillende *Leden* zijn: *Lede* bij Aalst, *Lede*, wijk van Meulebeke, van Wannegem, van Westende, van Kersbeek. *Lede* zit ook in *Smetlede*, in *Hooglede*, *Ledeberg* zelf vindt men ook te Zegelshem, te Strijpen, te Pamel. In zijn *Oud-Gentsche naamkunde* zegt de Luiksche hoogleraar J. Mansion, dat *Ledeberg* gevormd is met *Lede*, doorgang (waterloop), dat behoort bij *lijden*, gaan, en waarvan *Leiden* een andere klanktrap vertoont. De Gentsche hoogleeraar J. Vercoullie, dien wij geraadpleegd hebben, zei ons, dat hem zulks juist lijkt. Wordt nu de Schelde bedoeld, die om *Ledeberg* draait, of de kleine waterloop, die, volgens de oude kaarten, door zijn grondgebied vloeide? Van waar komt het tweede gedeelte van den naam, *berg*, die in de tweede helft der XVIe eeuw, bij *Lede* wordt gevoegd? Misschien wijst dit op een landduin, zooals men er nog te Heusden ontmoet: de zandgrond op het Oefeningsplein te Gentbrugge aan de grens van *Ledeberg* schijnt dit te bevestigen.

Hoe werd nu de gewezen heerlijkheid *Ledeberg* een gemeente? Wij beantwoorden die vraag met de vertaling van een besluit van 28 April 1796:

"Brussel, 9 Floreal, 4e jaar van de
Republiek.

"Burger Bouteville, rijkskommissaris in de vereenigde departementen, Ingelicht zijnde, dat een gedeelte grond genaamd *Ledeberg*, gelegen aan de poorten van de stad Gent, departement van de Schelde, vergeten is bij de verdeling met het grondgebied in kantons,

Overwegende, dat *Ledeberg* vóór de herinrichting bestuurd was door een overheid, benoemd door den proost van Sint-Pietersabdij te Gent, welke ontbonden is door de afschaffing van het leenstelsel,

Overwegende dat *Ledeberg* ongeveer vijftien honderd zielen telt op een uitgestrektheid gronds van twee honderd bunders en dat het op een te grooten afstand ligt van de gemeente Gent om van deze deel uit te maken,

Overwegende, dat het betaamt dit grondgebied tot gemeente te verheffen onder den naam *Ledeberg* en het bij het kanton Oosterzele te voegen,

Gezien de opmerkingen van het departement der Schelde, Besluit, dat het gedeelte grondgebied, waarvan spraak is, tot gemeente zal worden gevoegd bij het kanton Oosterzele, departement van de Schelde. Het onderhavig besluit zal gezonden worden aan het bestuur van het departement der Schelde, dat belast is met de afkondiging ter plaatse, waar het behoort."

(Geteekend) "Bouteville"

Uit bovenstaande blijkt dus, dat bij de verdeeling van het land in gemeenten naar de nieuwe begrippen, de gewezen heerlijkheid Ledeberg vergeten was! Bij de herstelling van de fout, beging men een nieuwen misslag, die de inwoners ontstemde, 2 prairial van het 4de jaar der republiek (21 Mei 1796) "boden de burgers Herman en andere, afgevaardigd door de inwoners van de voormalige heerlijkheid Sint-Pieters-Ledeberg, zich aan in den gemeenteraad van Gent en overhandigden aan de vergadering een verzoekschrift, dat ze zich voorstelden te zenden aan het bestuur van het Departement der Schelde, om protest aan te teekenen tegen het afnemen der gewezen heerlijkheid van het kanton van Gent, waartoe ze altijd heeft behoord, om ze bij het kanton Oosterzele te voegen. Ze noodigen het gemeentebestuur uit het stuk met een gunstig advies te willen bekleeden. De vergadering, overwegende, dat ze altijd de oude grenzen van deze gemeente heeft willen bewaren, en dat zij met leedwezen het besluit van den rijkskommissaris heeft vernomen, waarbij Ledeberg er wordt van afgescheiden, zoo antwoordt de voorzitter aan de afgevaardigden, dat het gemeentebestuur gansch zijn invloed zal gebruiken nevens hun pogingen om gemeld besluit te doen intrekken."

Wij weten niet wanneer de Ledebergenaars voldoening kregen, maar sedert lang behoort hun gemeente, vóór de laatste wijzigingen natuurlijk, tot het kanton Gent.

BIBLIOGRAFIE

Met de regelmaat van een klok (gelukkig voor de Gentenaars) verschijnt er een van die kunstboeken met prachtige tekeningen van Gaston De Smet. Allemaal over Gent.

Het laatst verschenen in de reeks heeft als thema "**Gent: Havenstad**". Het heeft natuurlijk geen zin Gaston de Smet te willen voorstellen aan onze lezers. Hij is voldoende bekend en iedereen weet dat ook in dit nieuw boek uitzonderlijk mooie tekeningen zullen staan. Naast de tekeningen is er bovendien een begeleidende tekst van René De Herdt, ook al weer een garantie voor kwaliteitswerk. Niet alleen een Nederlandse tekst, maar eveneens vertalingen in het Frans, het Engels en het Duits

Een buitenkansje voor onze Havendiensten want een beter relatiegeschenk kan men zich moeilijk inbeelden.

Formaat: 28 x 25 cm. Een 130-tal bladzijden. 100 tekeningen. Verzorgd gedrukt - ook al een constante - door Snoeck-Ducaju en Zoon.

Prijs: 850 fr. Wie het boek thuisbezorgd wenst te ontvangen schrijft 950 fr. over op Rekening Nr. 290-0525100-60 van "De Witte Circel" met de vermelding "Gent: Havenstad."

Bij Uitgeverij "De Klaroen" - Dorp 24a te 9810 Nazareth verscheen in de reeks "Dorpsbeelden uit het Verleden": **"MARIAKERKE"**.

Het boek bevat een 230-tal foto's uit de periode gaande van 1890 tot 1970 en werd samengesteld door verzamelaar Gerard Bauwens. Bij iedere foto is er een verklarende tekst.

Zonder uitzondering, allen bezienswaardige foto's. Ze werden zo maar niet kriskras afgedrukt, maar werden geklasseerd volgens thema's: Kerken - Onderwijs - Straatzichten - Kastelen - Oorlogsherinneringen - Bekende figuren - Verenigingen.

Zoals de meeste dergelijke foto's verwekken zij nostalgie en laten zij ons duidelijk zien dat onze moderne tijden geen gunstige invloed uitgeoefend hebben op het uitzicht van onze steden en dorpen.

Interessant voor alle heemkundigen, maar een must voor Mariakerkenaars.

Formaat: 29,5 x 20,5 cm. - 120 bladzijden.

Prijs: 995 fr. voor de uitgave met een gekartonnerde kaft.

Er is ook een luxe-uitgave met een kaft in kunstleder met goudstempel aan 1.300 fr.

"De Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" publiceerde onlangs het XXIe deel in zijn reeks "Verhandelingen". Het kreeg de titel mee: **"Soo geluckigh als een begijn. Het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw-Ter-Hooie. 1584-1792."**

Heel deze verhandeling is gewijd aan deze uitgebreide studie van de hand van Hadewich Cailliau.

Het feit dat deze studie 336 bladzijden in beslag neemt wijst er op dat praktisch alle aspecten van dit boeiend onderwerp behandeld werden. Een niet te missen boek dat de leden van de Maatschappij gratis ontvingen.

Wij herinneren er aan dat wie lid wil worden van deze eerbiedwaardige meer dan 100 jaar oude Maatschappij, het bedrag van 750 fr. overschrijft op Rekening Nr. 000-0370680-43 van de M.G.O.G. Gent. Erelid kan ook, dan betaalt men 1.000 fr.

De leden ontvangen de "Verhandelingen" zowel als de jaarlijkse "Handelingen" volledig gratis. Tussen haakjes gezet, boeken die meer waard zijn dan het betaalde lidgeld.

Op het einde van de vorige eeuw, nu bijna 100 jaar geleden, gaf Armand Heins een album uit met 124 lithografieën, genaamd "Les Vieux Coins de Gand." In een voorwoord schreef hij: "Door de modernisering van onze straten en pleinen verdwijnen elke dag merkwaardige plekjes uit onze buurten. Huizen, binnenhofjes, straatjes, duizenden details zijn gedoemd om te verdwijnen, onverbiddelijk vernield, van de ene dag op de andere. De vernieling voltrekt zich langzaam, maar zeker."

Wat zou Heins NU moeten schrijven?

Gelukkig had hij het goed idee veel van die nu verdwenen straatjes, pleintjes, waterloopjes, huisjes, stadsgezichten vast te leggen onder de vorm van een litho.

Het was eveneens een goed idee van de Uitgeverij "De Klaroen" uit Nazareth om deze 124 litho's in facsimili heruit te geven onder de naam "**Oude Hoekjes van Gent**".

Het is een mooi kunstboek geworden van formaat 36,5 x 27 cm.

Prijs; 1.990 fr.

Bij de Uitgeverij J. Verbeke verscheen "De Bombardementen van Merelbeke" van de hand van J.P. Marchal, met medewerking van G. Verheggen. Jean-Paul Marchal is geen onbekende voor onze lezers, hij is immers de auteur van o.m. "De Bevrijding van Gent" en van "Gent. September 1944". Wie deze boeken gelezen heeft weet dat zijn naam garant staat voor degelijk, goed gedocumenteerd studiewerk.

Ook hier heeft hij de militaire archieven uitgepluisd en wij denken dat slechts weinigen zich een beeld kunnen vormen van de enorme tijd die een dergelijke studie vergt.

Het gaat over de bombardementen van Zondag 5 September 1943, van Maandag 10 April 1944 en van Woensdag 10 Mei 1944.

Alle, meestal ongekende, details staan in dit boek te lezen. Een rijke aanvulling van een stukje oorlogsgeschiedenis.

Het boek van de afmetingen 29,5 x 21 cm. telt 134 bladzijden en bevat 78 unieke foto's, bovendien ook nog verschillende kaarten in kleur.

Het boek kost 930 fr. en is, buiten in de boekhandel, ook nog te bekomen bij de uitgever: Drukkerij J. Verbeke - Lijnmolenstraat 34-36 te 9040 Gent (St-Amandsberg). Tel.: 228.10.33.

Bij de Uitgeverij KOJ verscheen een interessant boekje "**De Eerste Belgische Politiehonden 1899-1914**" van de hand van Roger De Caluwé. Hoeven wij de auteur voor te stellen aan onze lezers? Wij geloven het niet. Deze Sint-Amandsbergse heemkundige is een populaire figuur die carrière maakte bij het Gents Politiekorps en in 1990 met pensioen ging als Hoofdinspecteur. En - niet te vergeten - iemand die aan de basis lag van de stichting van het "Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis".

Toen Commissaris Ernest Van Wesemael kampte met een personeelstekort voor de nachtdiensten zei hij tot de verantwoordelijken: "Als u mij geen mensen kunt geven, geef mij dan honden."

Zijn verzoek werd ingewilligd en in 1899 kreeg hij als proef 3 honden, enkele maanden later kreeg hij er nog 2 bij. De resultaten van deze hondse medewerking waren zo positief dat nog hetzelfde jaar dit getal opgedreven werd tot 10. Getal dat in 1910 opliep tot 30.

Wat velen niet zullen weten is dat het gebruik van de Gentse politiehonden zeer grote belangstelling verwekte in het buitenland en er aanvragen om inlichtingen kwamen van Engeland, Zwitserland, Finland, Italië, China, Rusland, Nederland, Canada, enz.

Alle details daarover vindt u in dit interessant boekje van formaat 21 x 15 cm. 128 bladzijden. Meer dan 40 afbeeldingen.

Prijs: 750 fr. Het wordt thuisbezorgd aan wie 850 fr. overschrijft op Rekening Nr. 068-2150867-16 van de Uitgeverij KOJ.

Onlangs verscheen een interessant boek, getiteld "**Een straat uit de Duizend... de Beukelaarstraat.**"

De auteur zal voor vele van onze lezers geen onbekende zijn, namelijk Eddie Van Haverbeke, geboren in de Beukelaarstraat (wat dacht u?).

Voor diegenen die hem niet onmiddellijk kunnen situeren: hij was medestichter en is secretaris-generaal van de "Vlaamse Vereniging voor Familiekunde" (de grootste genealogische vereniging van ons land), bovendien Hoofdredacteur van "De Vlaamse Stam".

Voor de lezers die misschien minder vertrouwd zijn met de Brugse Poort vermelden wij dat de Beukelaarstraat een straat is die loopt van de Bevrijdingslaan naar de Groendreef. Tot in 1942 heette zij de Schildstraat.

Het verhaal van een straat, zo maar één uit de duizend, kan misschien banaal en oninteressant lijken. Wanneer u daar zó over denkt, dan moet u maar eens dit boek lezen en u zult bemerken hoe boeiend zo iets kan zijn. Wel is het niet aan iedereen gegeven om het op een dergelijke manier te kunnen beschrijven, maar het zou buitengewoon verrijkend zijn voor de geschiedenis van onze stad moesten andere van Haverbekes een boek schrijven over HUN straat.

Met veel details kunnen wij kennis maken met de personen die er gewoond en geleefd hebben en wij kunnen er de evolutie volgen van een straat met vele kleine winkeltjes tot een straat zonder één enkele winkel. Iets wat trouwens ook geldt voor vele andere straten. Het is niet alleen de historie van een straat, het is ook de historie van de mens.

De meer dan 100 foto's maken dit boek dubbel interessant. De samenstelling van een dergelijk boek zal ongetwijfeld vele honderden uren werk gevergd hebben.

Nu: goed nieuws en slecht nieuws.

Wij beginnen met het slecht nieuws: op zeer korte tijd was dit boek volledig uitverkocht en een herdruk wordt niet overwogen. Doe dus geen moeite om te trachten het nog te vinden. Binnen 50 jaar misschien in het antiquariaat. Maar... er is ook goed nieuws: de auteur was zo vriendelijk ons dit boek te schenken voor het Documentatiecentrum. Iedereen kan het daar raadplegen en de leden van de "Heemkundige Kring Gent" en van de "Oost-Oudburg kunnen het ontlennen.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Van de Heer **Jan Anckaer** (Sint-Genesius-Rode) komt de volgende vraag: Als collega-historicus heb ik de eer beroep te doen op de uitgebreide kennis van Uzelf en van de leden van de Heemkundige en historische kring Gent. Nu reeds zo'n drie jaar geleden ben ik begonnen aan een inventarisatie van de kruisvaarders uit onze gewesten tussen 1096 en 1291. Het is de bedoeling dat deze inventaris uitgroeit tot een (hopelijk definitief) naslagwerk, waarin per gewest en per kruistocht een beeld wordt gegeven van de participatie van 'Belgische' ridders aan de kruistochten.

Omdat ik de ambitie heb een zo volledig mogelijk overzicht te geven, waarbij alle beschikbare bronnen moeten worden doorgenomen, is dit onderzoek een waar monnikenwerk geworden. De kans om links of rechts een figuur over het hoofd te zien, is mijns inziens reëel. Mijn vraag is dan ook of U, hetzij persoonlijk, hetzij via collega's, weet hebt van edelen uit het Gentse, waarvan bronnen de deelname aan een kruistocht (of eventueel een pelgrimstocht naar het Heilige Land) bewijzen of suggereren. Ik zou het zeer op prijs stellen, mocht U, indien het antwoord op deze vraag positief is, me hierover een woordje te laten geworden. Ik ben evenzeer geïnteresseerd in vermeende deelnemers als in effectieve.

In verband met de vraag van de Heer **Ad. Temmerman** namens de Heemkring Schellebelle wat het verschil is tussen nonnen en zusters (zie G.T. 1994 - Nr. 2 - p. 215, en zijn eigen antwoord daarop in G.T. 1995 - Nr. 4 - p. 237), bezorgde de Heer **André Verbeke** ons in de oorspronkelijke versie een berichtje dat verscheen in "De Gazette van Gent" van woensdag 21 Maart 1849: "De heer van Braeckel heeft 585 francs aen de godshuizen gelegateerd ten tiel van recreatie op den dag zijner uitvaerd, te weten: 60 francs aen de **nonnen** van de Byloke; 50 francs aen de **zusters** der Byloke, enz."

Hij voegt er aan toe: Met de nonnen zullen wel de religieuzen bedoeld zijn van het klooster op de binnenkoer van de Bijloke zoals het nu nog bestaat en de zusters zullen wel betrekking hebben op de ziekenzusters in het hospitaal. Wat in feite aansluit met wat de Heer Temmerman zelf als antwoord gaf.

Tussen Ham en het Stapelplein ligt een beluik, met een uitgang naar beide openbare wegen, met de bijnaam "de Schaapstal".

De Heer **Albert Brysse** zou graag weten hoe dat beluik aan zijn naam is gekomen. De Redactie wacht met ongeduld op het antwoord van de pientere lezers en lezeressen die dit zouden weten.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

In ons vorig nummer (1996 - Nr. 1 - pp. 35-36) stuurde de Heer **Edgard Ossieur** ons een korte bijdrage voor de rubriek "Gent elders ontmoet". Het ging over een platenboek, getiteld "Round the World" waarin ook Gent geciteerd werd.

Hij vond dat daar toch wel een paar "straffe dingens" in stonden en vroeg aan de Heer **Geert Van Doorne** of hij daar geen commentaar wilde op geven. Uit een brief welke hij van deze laatste ontving lichten wij de volgende passages:

"Wij mogen een Britse tekst van honderd jaar geleden niet lezen met de bril van een Gentenaar uit 1995. Toch is de tekst heel kenmerkend voor de tijdsgeschiedenis van toen, omdat de aandacht van de auteur selectief gaat naar wat zijn lezerspubliek het meest kan interesseren, ook al is de informatie eenzijdig of foutief.

Hoewel de Gentse citadel in 1895 reeds meer dan een kwart eeuw gedeclasseerd was en grotendeels gesloopt, moest zij de inwoners van het fiere Albion blijven herinneren aan Wellington's roemrijke zege over het Napoleontisch imperialisme.

Tengevolge van nieuwe strategische bondgenootschappen verloor de Gentse citadel haar militair nut; zij werd in 1870 door het stadsbestuur aangekocht voor 1 miljoen goudfrank.

De anecdote over de doorboorde klok is letterlijk overgenomen uit de "Promenades historiques et topographiques dans la ville de Gand" van 1883, met name volgende passus: "En 1789 l'une des cloches a été trouée par un boulet, lancé par les autrichiens des remparts de la citadelle espagnole, dans l'intention d'empêcher les citoyens de sonner l'alarme; le coup ne manqua pas son but, mais bien son effet, car la cloche n'a rien perdu de son timbre."...

Het hoeft geen betoog dat ballistische experten de hele story waanzin vinden en men het gat tegenwoordig interpreteert als een stuntelige manier om de klok bij te stemmen. Bovendien gaat het niet eens om de grote storm- of banklok, maar om de tweede triomfante...

DIT BESTAAT NIET MEER

Het Struyvelstraatje, ook nog Druifsteeg genoemd. Het was een van die straatjes die liep van de Vrijdagmarkt naar de Ottogracht.

Constant d'Hoy maakte er nog vlug een foto van toen het in 1900 afgebroken werd.

GÊNSCHE PRÂOT

Nen baron Ziep was mee zijn vrêwe - en êwe schuursterigge - op de Kijter kome weune. Hij en kost giene wig mee zijn cens, in alles dat in zijn huis kwam moest iets zijn dat en ander nie en hao.

Ne giengt hij nâor e magazijn om en nieuwe pendule te kûupe.

- Menhiere, zaid hij tege den harlozemaaker, 'k zoe girren en pendule hên; mâor ezûu iets uit het gemîens.

Den harlozemaaker tûugde g'hem ghêl zij magazijn, mâor 't allemâol te gemîene in veel te goekûup.

Wacht een beetse, zaid hij in zijn eige, k'hê hier mee nen ezel te doen, hij zal rap buite zitte.

- Zie, menhiere, zaid hij tege den baron, k'hê hier nog e g'hêl râor stuk, mâor 't kost twintig duzend fran, 'k en gelûuve nie dat ge da van ze leve gâot keune betaole.

- Wie vertelt er u da zei den andere, ik kan alles betaole, mâor 'k vinde kik; dat er die pendulen uitziet zuust gelijk en andere.

Den harlozemaaker sloeg zijn hande te gaore:

- Wel menhiere, riept hij, in g'hêl Europa en es't er gîene meinsch te vinde, die van ze leven ezûu e stuk gezien hee...

- Es't wâor? zei den baron.

- Zie, zei den andere, ge moet goed oplette: Aost op die pendule halvernege stâot, in tons vijfve slâot, awêl, 't es tons zuust kaort veur den achte.

Den baron gieng ne stap achteruit van 't verschiete.

- Es da serieus? zaid. Awêl, nondebleu, 't es ezûu iets da 'k moe hên! Schrijf mij da ne kîer goed op da'k het nie vergete.

Sebiet lag zijn portefoelden op den tûug.

- Zie, mijnen braove soldâot, zaid hij, hier zijn de briefkes, in zên ze mij zûu rap meuglijk nâor huis.

Drij weke nâordien zat den dompelirren in 't zothuis.